

SUMQAYIT ŞƏHƏR MƏDƏNİYYƏT VƏ TURİZM İDARƏSİ
SUMQAYIT ŞƏHƏR SƏMƏD VURĞUN ADINA
MƏRKƏZİ KİTABXANA

Hacı Zeynalabdin Tağıyev

EL ATASI

Biblioqrafik göstərici

Sumqayıt - 2016

Mündəricat

I. TƏRTİBÇİDƏN	2
II. HACI ZEYNALABDİN TAĞİYEVİN HƏYATI	3
III. XIX ƏSRİN MÜDRİK BİZNESMENİ	4
IV. HACI ZEYNALABDİN TAĞİYEVİN MAARİFÇİLİK FƏALİYYƏTİ	6
V. HACI ZEYNALABDİN TAĞİYEVİN XEYRİYYƏÇİLİK FƏALİYYƏTİ	7
VI. ƏBƏDİ XATİRƏ	8
VII. HACI ZEYNALABDİN TAĞİYEVİN MÜDRİK KƏLAMLARI	9
VIII. HACI ZEYNALABDİN TAĞİYEVİN HƏYAT VƏ FƏALİYYƏTİNİN ƏSAS TARİXLƏRİ	10
IX. GÖRKƏMLİ ŞƏXSİYYƏTLƏR HACI ZEYNALABDİN TAĞİYEV HAQQINDA	14
X. HACI ZEYNALABDİN TAĞİYEV HAQQINDA	15
10.1. KİTABLARDA	15
10.2. DÖVRİ MƏTBUATDA	18
XI. HACI ZEYNALABDİN TAĞİYEVİN ADINA TƏSİS EDİLMİŞ MÜKAFATLAR HAQQINDA	28
XII. HACI ZEYNALABDİN TAĞİYEVİN QIZI SARA XANIM HAQQINDA	29
12.1. KİTABLARDA	29
12.2. DÖVRİ MƏTBUATDA	30
12.3. SARA XANIM TAĞİYEVAYA HƏSR OLUNMUŞ ƏSƏRLƏR	31
XIII. HACI ZEYNALABDİN TAĞİYEV ƏDƏBİYYATDA VƏ İNCƏSƏNƏTDƏ	32
13.1. KİTABLARDA	32
13.2. DÖVRİ MƏTBUATDA	32
13.3. AFTOREFERAT	33
XIV. ОТ СОСТАВИТЕЛЯ	34
XV. ЖИЗНЬ ГАДЖИ ЗЕЙНАЛАБДИН ТАГИЕВА	35
XVI. ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ Г.З.ТАГИЕВА	36
XVII. ТЕКСТИЛЬНАЯ ПРОМЫШЛЕННОСТЬ	37
XVIII. РЫБНАЯ ПРОМЫШЛЕННОСТЬ	39
XIX. ВЛАДЕНИЯ	40
XX. БЛАГОТВОРИТЕЛЬНОСТЬ	41
XXI. НАГРАДЫ И ТИТУЛЫ	44
XXII. СЕМЬЯ	45
XXIII. КОНЕЦ ЖИЗНИ	46
XXIV. ОСНОВНЫЕ ИСТОРИЧЕСКИЕ ДАТЫ ЖИЗНИ И ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ГАДЖИ ЗЕЙНАЛАБДИН ТАГИЕВА	47
XXV. О НЕМ	52
25.1. КНИГИ	52
25.2. В КНИГАХ	52
25.3. В ГАЗЕТАХ И ЖУРНАЛАХ	53
XXVI. KÖMƏKÇİ GÖSTƏRİCİLƏR	54
26.1. HACI ZEYNALABDİN TAĞİYEV HAQQINDA ƏSƏR YAZAN MÜƏLLİFLƏRİN ƏLİFBA GÖSTƏRİCİSİ	54
26.2. HACI ZEYNALABDİN TAĞİYEV HAQQINDA YAZILAN ƏSƏRLƏRİN ƏLİFBA GÖSTƏRİCİSİ	55
26.3. HACI ZEYNALABDİN TAĞİYEVİN ADINA TƏSİS EDİLMİŞ MÜKAFATLARIN ƏLİFBA GÖSTƏRİCİSİ	58
26.4. HACI ZEYNALABDİN TAĞİYEVİN QIZI SARA XANIM HAQQINDA ƏSƏR YAZAN MÜƏLLİFLƏRİN ƏLİFBA GÖSTƏRİCİSİ	58
26.5. HACI ZEYNALABDİN TAĞİYEVİN QIZI SARA XANIM HAQQINDA YAZILAN ƏSƏRLƏRİN ƏLİFBA GÖSTƏRİCİSİ	58
26.6. SARA XANIM TAĞİYEVAYA HƏSR OLUNMUŞ ƏSƏRLƏRİN MÜƏLLİF GÖSTƏRİCİSİ	59
26.7. SARA XANIM TAĞİYEVAYA HƏSR OLUNMUŞ ƏSƏRLƏRİN ƏLİFBA GÖSTƏRİCİSİ	59
26.8. HACI ZEYNALABDİN TAĞİYEV HAQQINDA ƏDƏBİYYATDA VƏ İNCƏSƏNƏTDƏ YAZAN MÜƏLLİFLƏRİN ƏLİFBA GÖSTƏRİCİSİ	59
26.9. HACI ZEYNALABDİN TAĞİYEV HAQQINDA ƏDƏBİYYATDA VƏ İNCƏSƏNƏTƏ YAZILAN ƏSƏRLƏRİN ƏLİFBA GÖSTƏRİCİSİ	60
XXVII. ВСПОМОГАТЕЛЬНЫЕ УКАЗАТЕЛИ НА РУССКОМ ЯЗЫКЕ	61
27.1. АЛФАВИТНЫЙ УКАЗАТЕЛЬ АВТОРОВ ПРОИЗВЕДЕНИЙ О ГАДЖИ ЗЕЙНАЛАБДИН ТАГИЕВЕ	61
27.2. АЛФАВИТНЫЙ УКАЗАТЕЛЬ ПРОИЗВЕДЕНИЙ О ГАДЖИ ЗЕЙНАЛАБДИН ТАГИЕВЕ	61

TƏRTİBÇİDƏN

Sumqayıt şəhər S.Vurğun adına Mərkəzi kitabxana Azərbaycanın böyük oğlu, milyonçu, xeyriyyəçi və ictimai xadim H. Z.Tağıyevin həyat və fəaliyyətinə həsr olunmuş "El atası" adlı biblioqrafik vəsait tərtib etmişdir.

H. Z.Tağıyevin həyat və fəaliyyətini geniş oxucu kütləsinə çatdırmaq məqsədi ilə tərtib edilmiş biblioqrafik göstərici məşhur milyonçu maarifçi və xeyriyyəçinin 1988-2016-cı illərədək olan dövrdə onun haqqında çap olunmuş materialları əhatə edir.

Göstəricidə H. Z.Tağıyevin həyat və fəaliyyətinin əsas tarixləri, aforizmləri, görkəmli şəxslərin H. Z.Tağıyev haqqında fikirləri əks olunmuşdur. Məşhur xeyriyyəçinin haqqında kitablar, avtoreferatlar, dövrü mətbuatda çap olunan məqalələri eyni zamanda bədii ədəbiyyatda, incəsənətdə bölmələrinə də ayrılmışdır.

Vəsaitə həmçinin H. Z.Tağıyevin qızı Sara xanımla bağlı materiallar da daxil edilmişdir.

Biblioqrafik göstərici xronoloji prinsip üzrə, daxildə isə əlifba sırası ilə qruplaşdırılmışdır.

Vəsait Azərbaycan və rus dillərində tərtib edilmişdir.

Biblioqrafik vəsaitdən istifadəni asanlaşdırmaq üçün sonda H. Z.Tağıyev haqqında yazılmış əsərlərin, sərəlvhə üzrə təsvir edilən materialların əlifba göstəricisindən ibarət köməkçi aparat tərtib edilmişdir.

Vəsait geniş oxucu kütləsi üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Hacı Zeynalabdin Tağıyevin həyatı

*Müxtəsər yoxdu bu Qafqazda himmət sənə fərd,
Bəlkə çox az tapılar ruyi-cəhanda belə mərd.
Hacıyı, möhtərəm adı onun Zeynəl-İbad,
Tağıyevdir ləqəbi bəri-xuda yövmi-tənad.*

Hacı Mir Seyfəddin Seyidov

Xalqın yaddaşında əsl qeyrət və xeyirxahlıq mücəssəməsi kimi yaşayan, lakin uzun illər gözəgörünməz qüvvələr tərəfindən nəcib xidmətləri, parlaq əməlləri nankorcasına danılıb, şərəfli adı yasaq edilən görkəmli şəxsiyyət Hacı Zeynalabdin Tağıyev idi.

XIX yüzilliyin sonu XX yüzilliyin əvvəllərində nəinki Qafqazda və Rusiyada, xaricdə belə görkəmli maarifpərvər böyük mesenat, kasıb-kusubun mənəvi və maddi dayağı kimi şöhrət qazanmış xeyirxah, nəcib bir insan, millət atası.

Bu gün ölkəmizdə bir vaxtlar az qala unudulmuş rəhmdillik nəcib bir iş olan xeyriyyəçilik hərəkəti də Tağıyevin adı ilə bağlıdır.

H. Z.Tağıyevin doğum tarixi bu günə qədər mübahisə doğurur: 1899-cu ildə Tiflisdə Zaqafqaziya Şiə Ruhani İdarəsinin verdiyi doğum haqqında şəhadətnaməyə əsasən H. Z.Tağıyev 1823-cü ildə anadan olmuşdur. Digər bioqrafik mənbələrdə isə doğum ili 1838-ci ildən 1842-ci illər arasında dəyişir. Bir sıra tarixçilər bu fikir ayrılığının səbəbini Z.Tağıyevin valideynlərinin savadsız olmasında və doğum qeydiyyatının dini kitablar üzrə bir qədər dolaşlıq şəkildə aparılmasında görürlər. Başqaları isə o versiyaya arxalanırlar ki, H. Z.Tağıyev Sona xanım Ərəblinski ilə ikinci evliliyi zamanı özü şəxsən özünü "cavanlaşdırmışdı" ki, gənc xanımı ilə yaş fərqi çox olmasın.

Tağıyevin iki ailəsi olub. Əmisi qızı Zeynəblə izdivacından üç övladı - İsmayıl, Sadıq və Xanım dünyaya gəlib. General Ərəblinskinin qızı Sona xanım isə onun ikinci həyat yoldaşıdır. General-leytenant Balakışi Ərəblinskinin iki qızından böyüyü Hacı'nın oğlu Sadıqın arvadı idi. Hacı oğlulıqda olarkən, kiçik bacı Sonanı görüb, bəyənmiş və onunla evlənmişdi. Sona xanımdan Tağıyevin üç qızı və iki oğlu olmuşdur. Qızları: Leyla (sonralar Şəmsi Əsədullayevin oğluna ərə getmişdi), Sara və Sürəyya. Oğlanları Məhəmməd və İlyas. Məhəmməd rus ordusunda müsəlmanlardan ibarət "Dikaya diviziya"nın zabiti olarkən özünü öldürmüş, İlyas isə xəstəliyə tutularaq ölmüşdür.

Hər halda Zeynalabdinin həyat yoluna qayıdaq. Gələcək neft maqnatı kasıb bir ailədə dünyaya gəlmişdi. Onun atası Tağı Tağıyev Bakıda İçərişəhərdə pinəçi idi. Anası Ümmü xanım Zeynalabdinin 10 yaşı olanda vəfat etmişdi. Məhz bu yaşdan Z.Tağıyevin əmək yolu başlayır: o, bənnə şagirdi kimi çalışaraq, son dərəcə cüzi olan ailə büdcəsinə gündə 6 qəpik gətirirdi. Beş ildən sonra o, tamamilə bənnəliq sənətinə yiyələnir, tikinti fəaliyyətinin əsaslarını öyrənməyə davam edir.

Elə bu ərəfədə Bakıda ilk neft dalğası başlayır. İşgüzar gənc Z.Tağıyev uzaqgörənliyi ilə yanaşı, həm də olduqca cəsarətli idi: o, riskə getdiyini çox gözəl başa düşərək neft biznesinə qoşuldu. Bununla yanaşı 1870-ci ildə H. Z.Tağıyevin artıq kiçik ağ neft zavodu vardı və 1872-ci ildə istehsalın yüksək olması sayəsində o, "H. Z. Tağıyev" şirkətinin əsasını qoymuşdu. O, bununla kifayətlənmir, bir il keçdikdən sonra iki ortağı ilə birlikdə Bibi-Heybətdə icarəyə torpaq götürərək avadanlıq alır və buruq quraraq quyu qazmağa başlayır. Lakin beş il ərzində uğur onların üzünə gülmür, xərclər artır, neft isə çıxmırdı. Ümidlərini itirən

ortaqlar “zərərli biznesdən” çıxmaq qərarına gəldilər. Zeynalabdin isə onlar tərəfindən qoyulan kapitalı qaytarmaq məcburiyyətində idi. Buna baxmayaraq o, həsəd aparılacaq inadla “qara qızıl” axtarmağa davam edirdi. Onun bu inadı əbəş yerə olmadı. 1878-ci ildə dörd quyudan birində neft fontan vurdu. Bu hadisə həmin andan Z.Tağıyevin şirkətini neft sahəsində öndə gedən müəssisələr sırasına çıxardı. Beləcə, kasıb pinəçi Tağının oğlu milyoner Tağıyev oldu.

III

XIX ƏSRİN MÜDRİK BİZNESMENİ

Z.Tağıyevin həyatını tədqiq edərkən onun şəxsi biznesin inkişafı istiqamətindəki təcrübəsini nümunə götürərək iqtisadiyyat və istehsalatın idarə olunması haqqında dərs vəsaiti yazmaq fikri meydana gəlir. Özünüz mülahizə edin: səbirsizliklə gözlənilən nefti gətirən “fontandan” üç il sonra Balaxanıda və Bibi-Heybətdə yerləşən 30 desyatin neft verən torpaq, neft məhsullarının daşınması üçün iki şxun, Tsaritsında (indiki Volqoqrad), Nijni Novqorodda, Moskvada anbarlar, iki – ağ neft və sürtgü yağı zavodu Tağıyevin şirkətinə məxsus idi. Şirkətin illik səmərəliliyi 1 milyon barelə yaxın xam və emal edilmiş məhsul təşkil edirdi.

Birdən birə uğurun ən yüksək nöqtəsinə çatanda, 1879-cu ildə Tağıyev öz şirkətini Britaniya kapitalına satmaq qərarına gəlir. Bu qərar o zaman çoxlarına qəribə görünürdü, lakin qısa müddət keçdikdən sonra bir çoxları gənc milyoner Tağıyevin iş bacarığını qiymətləndirdilər. O, sadəcə olaraq Rusiya bazarında neftin həddən artıq istehsalından gələn böhranı öncədən hiss etmişdi. Və məhz buna görə o, daha da böyük və etibarlı bir qrupa daxil olmaq qərarına gəlir. 29 oktyabr 1897-ci ildə Londonda “Rusiya nefti və maye yanacağın hasil edilməsi cəmiyyəti” (və ya “Oleum”) təsis olunarkən Z.Tağıyev Şuranın 6 üzvündən biri olur. Bu ağıllı və zirək gediş ona Bakı neft sənayesində bir çox neft şirkətini müflisləşdirən ciddi böhrandan yayınmağa imkan verir.

Bundan əlavə, şirkətinin xeyli hissəsini satan Tağıyev əldə olunan vəsaiti müxtəlif fəaliyyət sahələrində səhm kimi istifadə etməyə başladı. Ağıllı strateq Zeynalabdin Tağıyev qərara gəlir ki, möhtəşəm uğurlarına baxmayaraq yalnız neft sektoruna pul qoymaq ən azından sadələşmə olardı. Məhz bu vaxt Tağıyev xeyli sayda pambıq plantasiyaları əldə edir (Yevlax mülkü), 1900-cu ildə isə Qafqazda ilk toxuculuq istehsalatı olan toxuculuq fabriki açır. Buna baxmayaraq hələ əvvəlcədən bu qərar ciddi maneələrlə rastlaşdı – Tağıyevə fabriki tikməyə icazə vermirdilər. “Rusiyanın toxuculuq şahı” Savva Morozov başda olmaqla 28 iri fabrik sahibi Tağıyevin simasında ciddi rəqib görərək İranda, Türkiyədə, Türkünstanda, Zaqafqaziyada satış bazarlarının əldən çıxacağından qorxdular. Lakin Z. Tağıyev mahir diplomat idi və o, bez istehsalı üzrə fabrikin tikintisi üçün icazə verilməsinə nail oldu, nəticədə tezliklə müsəlmanlar yalnız Tağıyevdən daha keyfiyyətli və daha ucuz qiymətə bez almağa başladılar.

Tağıyev eyni zamanda nefti də unutmadı. O zaman “Mazut” (Rotşildlərin Xəzər-Qara dəniz neft sənaye və ticarət mərkəzi) şirkəti açılır. Burada Tağıyevin köməkliyi ilə Çolaq Ağabala Qudiyevin rəhbərliyi altında “Bakı-Batumi” SC neft kəməri inşa edilir. O illər uzunluğu 800 km olan möhtəşəm neft kəməri Bakı nefti üçün beynəlxalq neft bazarına geniş yol açdı. Onun tikintisi 10 il davam etmişdir – 1897-ci ildən 1907-ci ilə qədər (sonralar görkəmli rus alimi D.İ.Mendeleyev “Neft” kitabında Bakı neft sənayesinin inkişafında onun xidmətlərini qeyd edərək H. Z.Tağıyevə səmimi sətirələr həsr etmişdir).

Bundan başqa Tağıyev “Kaspi” birliyi ilə əməkdaşlığını sürətli inkişaf etdirir ki, orada da o, 1889-cu ilə qədər 738 pay haqqına, müxtəlif illərdə 100-dən 250-yə qədər fəhlənin çalışdığı 3 gəmiyə, iki quru doka (Q. Ş. Dadaşovla birgə) və körpüyə sahib idi.

1899-cu ildən H. Z.Tağıyev enerji sektoruna qoşulur. Onun bu istiqamətdəki fəaliyyəti 1899-cu ildə “Enerji gücü” səhmdar cəmiyyətinin yaranmasına gətirib çıxardı. Burada Tağıyev sədr

müavini vəzifəsində çalışırdı. Artıq XX yüzilliyin əvvəllərinə yaxın Ağ Şəhərdə və Bayıl burnunda səhmdar cəmiyyətinin balansında iki elektrik stansiyası vardı.

1906-cı ildən H. Z.Tağıyev yerli balıq sənayesində görkəmli şəxsə çevrilir. Artıq 10 il keçdikdən sonra onun balıq vətəgələri Kürün mənsəbindən cənubda Dərbəndə və şimalda Petrovskaya (indiki Mahaçqala) kimi genişlənməmişdi.

Tağıyev yerli maliyyə sektorunun inkişafına da böyük yer ayırırdı. 1914-cü ilin aprel ayında onun təşəbbüsü ilə yaradılan Bakı Kupeçeski Bankı əsas vəzifəsi gənc Azərbaycan biznesini maliyyələşdirməkdən ibarət olan ilk yerli bank oldu. Bundan başqa 1902-ci ildən H. Z.Tağıyev "Anat", "Yeni Ararat", "Anonim" kimi neftçıxarma şirkətlərinin səhmlərini əldə edərək yenə fəal şəkildə neft biznesinə qoşulur. 1915-ci ildə "H. Z.Tağıyev və Korporasiyası" yaranan zaman Tağıyev biznesi o qədər hərtərəfli idi ki, bu sahibkarın maraqları demək olar ki, inqilabdan öncəki Bakı həyatının bütün sahələrini əhatə edirdi.

Bundan əlavə Tağıyevin vəsaiti hesabına 1885-ci ildə Bakının əsas qəzeti olan "Kaspi" qəzeti dərc olunur. 1896-cı ildə memar K. B. Skureviçin layihəsi əsasında onun tərəfindən tikilən pasaj (BUM) bu gün də şəhərin ən yaxşı ticarət mərkəzlərindən biridir.

Tağıyevin Bakının infrastrukturunun inkişafına yönəlmiş bir sıra ciddi layihələrin həyata keçirilməsində rolu danılmazdır. Məsələn, XX əsrin əvvəllərində Bakıda ciddi problemlərdən biri də içməli su problemi idi. 1901-ci ildə Tağıyev kəşfiyyat işlərinin aparılmasına görə istedadlı Britaniyalı mühəndis Uilyam Lidnleyə şəxsi vəsaitindən 25 min rubl ayırır. Müasir dillə desək Tağıyev layihənin texniki təchizatını maliyyələşdirdi, ən əsası isə Bakı şəhər Dumasında təkidlə Şollar su kəmərinin çəkilməsi ideyası ilə çıxış etdi. Burada isə böyük miqyaslı bahalı layihənin əleyhinə çıxırlar. Texniki təchizat öz nəticəsini verir, 1917-ci ildə bu gün Bakını ən yaxşı içməli su ilə təmin edən 160 kilometrlik su kəmərinin çəkilməsi başa çatır. Sözsüz ki, H. Z.Tağıyevin bu qədər səmərəli sahibkarlığı, ictimai və xeyriyyəçilik fəaliyyəti hökumət tərəfindən diqqətdən kənarda qalmamışdı. 1882-ci ildən 1-ci gildiya taciri Tağıyev Ali Fərmana əsasən 25 yanvar 1907-ci ildə Həqiqi Mülki Müşavir tituluna layiq görülmüşdü. Rusiyanın rütbələr cədvəlində bu dördüncü mülki titul hərbi iyerarxiyada general-mayor rütbəsinə uyğun gəlir. 1900-cü ildən Bakının fəxri vətəndaşı olan H. Z.Tağıyev Rusiyanın Müqəddəs Stanislav Ordeninin (2-ci, 3-cü dərəcələr) kavaleri olmuş, üç qızıl medalla – "Söylərinə görə", İranın "Şiri-xurşid" Ordeni və Buxaranın Qızıl Ulduzu (2-ci dərəcə) ilə təltif edilmişdir.

H. Z. TAĞIYEVİN MAARİFÇİLİK FƏALİYYƏTİ

Təhsilin qatı tərəfdarı olan H. Z. Tağıyev onunla maarif məsələləri ilə əlaqədar təmasda olanların hamısını təəccübləndirdi. Heç bir təhsil almayan bu şəxsin fitri ağılı maarifin böyük qüdrətinə inamla və əminlik enerjisi ilə doludur. Müasir ziyalı insanın dilindən eşidilə bilən fikirləri söyləyərkən, təhsilin ehtiyac və tələbatını çox vaxt ödəyən H. Z. Tağıyev məktəbə bu qədər pərəstiş etməklə, onu həqiqətən ilahiləşdirməklə öz həmsöhbətlərini heyratə gətirir.

Ə. Topçubaşov

Təhsilə və maarifə verdiyi yüksək qiymətə görə H. Z. Tağıyev böyük nüfuza malik bir şəxsiyyət idi. Tağıyevin maarifçilik fəaliyyətinin ən uca və parlaq zirvəsi Bakıda 1901 –ci ildə açdığı ilk müsəlman qız məktəbi olmuşdur. Tağıyevin qız məktəbi 1918-ci ilə qədər fəaliyyət göstərmişdir.

H. Z. Tağıyevin maarif sahəsində fəaliyyəti təkcə azərbaycanlı qızlar üçün məktəb açmaq kimi gördüyü çox böyük, əvəzsiz işlə məhdudlaşmamışdı. Bu geniş qəlbli insan, bir sıra başqa ibtidai və orta məktəblər, yaşlılara savadsızlığı ləğv etmək üçün kurslar açmaqla bərabər, Azərbaycanın bir çox qəza və şəhərlərində, həmçinin Azərbaycanın sərhədlərindən kənarda da xeyriyyəçilik fəaliyyəti göstərmişdir.

1888-ci ildə Bakıda orta-texniki məktəb açılmışdı. 1897-ci ildən H. Z. Tağıyev bu texniki məktəbin fəxri himayəçisi olmuş, həmin ildən daimi olaraq bu məktəbə maddi yardım göstərmişdi.

H. Z. Tağıyev Mərdəkanda bağçılıq məktəbi açmışdı. 1895-ci ildən fəaliyyətə başlayan bağçılıq məktəbinin xərclərini Tağıyev öz üzərinə götürmüşdür.

1900-cu ildə H. Z. Tağıyev Bakıda kommersiya məktəbinin açılması məsələsini qaldırmış, məktəb binası üçün yer almış, məktəb binasını tikmiş və məktəbi açmışdır. Tağıyev bu işə xeyli pul xərcləyərək 1910-cu ildən həmin məktəbin fəxri himayəçisi olmuşdur.

H. Z. Tağıyev 1896-cı ildə Gəncədə və Naxçıvanda, 1897-ci ildə Şamaxıda, 1906-cı ildə Tiflisdə açılan məktəblərin xeyrinə pul ödəmişdir. Tağıyev Bakı Dövlət Universitetinin yaradılması məqsədi ilə külli miqdarda vəsait ödəmişdir. Azərbaycan Respublikası Dövlət vəsaiti hesabına 100 nəfəri xarici ölkələrə oxumağa göndərmişdi. Onlardan 10 nəfəri İngiltərəyə, 23 nəfəri İtaliyaya, 45 nəfəri Fransaya, 9 nəfəri Türkiyəyə, 13 nəfəri isə Almaniyaya və Rusiyaya getmişdi. H. Z. Tağıyev həmin tələbələrə də maddi yardım göstərmişdi.

H. Z.TAĞIYEVİN XEYRİYYƏÇİLİK FƏALİYYƏTİ

***Mədəni cudi kərəmdir Hacı Zeynalabdin,
Fəth olur guya onun dəstilə hər dəm babi-din.
Eyləyib Allah səni biçarələrçün dəstgir,
Çəkməsin guya sənin dövrəndə zillət bir fəqir.***

Hüseynqulu Kərbalayı Həmid oğlu

Bu sözün kökündə bu görkəmli insanın şəxsiyyətinin əsl mahiyyəti öz əksini tapır. O, həmişə bütün uğurlarına görə taleyə minnətdarlıq hissi ilə yaşamışdır. Və həmişə Allah tərəfindən ona göndərilən zəhmətinin bəhrəsi olan nemətləri ehtiyacı olan insanlarla bölüşməyə çalışmışdır. Zəngin olan kimi Z.Tağıyev şəhərdən neft mədənlərinin yerləşdiyi Bibiheybətə kimi şose yolu çəkdirir, sonra isə yolu Bibiheybət məscidinə qədər uzatdırır. Tağıyev şəhərin abadlığı üçün çoxlu vəsait sərf edirdi: o, həmişə küçələrin təmizliyi uğrunda mübarizə aparırdı. 1895-ci ildə o, şəhər idarəsinə 35 il müddətinə 750 min rubl borc verir. Bundan başqa mömin müsəlman Tağıyev ölkəsinin hər bir vətəndaşı üçün təhsilin vacibliyini və gərəkliliyini yaxşı başa düşürdü. O, nəinki gələcək azərbaycanlı mütəxəssislərin neftçilərin, hüquqşünasların, həkimlərin, politoloqların dünyanın ən nüfuzlu təhsil müəssisələrində təhsil xərclərini ödəyir, həm də Bakıda o dövrün ən yaxşı professorlarının dərs dediyi Dövlət Politeknik İnstitutunun açılmasına nail olur. Yeri gəlmişkən, qiymətli kadrların davamlılığını təmin etmək üçün Tağıyev gəncləri xaricə təhsil almağa göndərək onlardan iltizam alırdı ki, onlar vətənə qayıdacaq və yalnız müsəlman qızlarla ailə quracaqlar. Onların yoldaşlarının statusunu qaldırmaq məqsədilə Tağıyev 1901-ci ildə Şərqdə kübar müsəlman qızlar üçün ilk məktəb-pansion açır. 1915-ci ildə Bakıda artıq 5 qız məktəbi vardı, onlardan biri də Balaxanıda yerləşirdi.

Z. Tağıyev doğma ölkədə incəsənətin inkişafına da diqqət ayırmışdı: belə ki, 1883-cü ildə öz vəsaiti hesabına dram teatrının binasını tikdirdi. 1893-cü ildə isə teatr binasını genişləndirdi. 1909-cu ildə irticaçı qüvvələr binanı yandırdıqdan sonra Tağıyev onu yenidən tikdirir. Yeri gəlmişkən, ilk qadın aktrissalar məhz bu teatrın səhnəsində fəaliyyətə başlamışlar. Kasıb mühitdən çıxmış insan kimi Tağıyev sadə insanların ehtiyaclarını başa düşür və həmişə onların qayğısına qalırdı. Tağıyevin müəssisələrində çalışan fəhlələr o dövr üçün kifayət qədər yaxşı məvacib alırdılar. Öz fəhlələri üçün Tağıyev məscid, onların övladları üçün məktəb, bilik artırma kursları təşkil etmiş, aptek və tibb məntəqəsi açmışdı.

Tağıyev daha bir insani xüsusiyyəti ilə də seçilirdi: o, mərhəmətli idi. O dövrlərdə həbsxana Nargin adasında yerləşirdi və məhbusların yaxınları onları ziyarət etməyə çətinlik çəkirdilər. Bunu bilən Tağıyev tikdirdiyi 5 mərtəbəli dəyirman binasını həbsxanaya verdi. Xaricdən gətirilmiş un üyüdən maşınlar və avadanlıqlar yeni binaya yerləşdirildi. Bu bina toxuculuq fabrikinin yaxınlığında tikilmişdi. Elə burada, fabrikin yaxınlığında Tağıyev 1895-97-ci illərdə özü və ailəsi üçün ev tikdirir. Layihənin rəhbəri memar Qoslavski imarətin tikintisi zamanı "order" Avropa memarlıq üslubundan istifadə etmişdi, hərçənd bəzi kompozisiya elementlərində, zalların interyerində Azərbaycan memarlıq ənənələrindən istifadə olunmuşdu. Bu gün bu binada Z.Tağıyevin ev muzeyi və Azərbaycan Tarix Muzeyi yerləşir.

ƏBƏDİ XATİRƏ

Tağıyev bir rəmz olaraq insanların qəlbində əbədiləşmişdir.

Elşad Səmədzadə

Əgər kənardan mühakimə yürütməli olsaq bu görkəmli insanın həyatının sonunu qəmli adlandıra bilərik. Məlum olduğu kimi sovet hökuməti H. Z. Tağıyevin bütün şəxsi mülkünü müsadirə etmişdi. N. Nərimanovun göstərişi ilə ona yaşayış yeri seçmək hüququ verilir. Hacı Mərdəkandakı evini seçir və ömrünün sonuna qədər orada yaşayır.

Lakin H. Z. Tağıyevin özü qeyd etdiyimiz kimi çox ağıllı insan idi, bununla bərabər o, həm də mömin idi. Taleyin dönüklüyü onu sındırmadı. Onun həyata olan münasibətini bu fakt çox aydın şəkildə ifadə edir: Hacınin baltası vardı, o, bənnə-memər işləyəndə balta ona sədaqətlə xidmət edirdi. Beləliklə o, bu baltanı qapı ilə üzbəüz iki böyük seyfindən birinin iç tərəfindən asır. Özünün dediyi kimi: hər dəfə qapını açanda taleyin dönüklüyünü xatırlayıb heç vaxt qazanılmış var-dövlətlə lovğalanmamaq üçün.

H. Z. Tağıyev 1924-cü ilin sentyabrın 1-də vəfat etmişdir. Onu 4 sentyabrda özünün vəsiyyətinə əsasən Bakının tanınmış axundu Molla Abuturabın ayağının altında dəfn etmişlər. Rəvayətlərin birində bu istəyin səbəbi bu cür izah edilir ki, H. Z. Tağıyevin Molla Abuturabla son görüşü zamanı o, Hacınin var-dövlətin itirilməsi ilə bağlı sualına cavab olaraq belə demişdir: “Əgər Allah istəsə, bir göz qırpımında səni dövlətindən məhrum edər. Ona görə də əbədi olanı çox düşün ...”. Yeni hökumət H. Z. Tağıyevin bütün fabriklərini, neft mədənlərini, balıq vətəgələrini və imarətlərini əlindən alanda o, unudulmaz Abuturab ağanın sözlərini xatırlayır və onun ayaqları altında dəfn olunmasını vəsiyyət edir.

H. Z. Tağıyevin evində bu gün Azərbaycan Tarix Muzeyi yerləşir. Muzey 1920-ci ildə yaradılmış və ilk vaxtlar “İstiqlal – Ana yurdu tədris muzeyi” adlanırdı. Həmin ilin oktyabr ayında o, dövlət muzeyi statusu aldı, 2006-cı ildən isə rəsmən Dövlət Tarix Muzeyi adını daşıyır. 2005-ci ildə isə muzeyə milli muzey statusu verilir. 2004-2007-ci illərdəki yenidənqurma işlərindən sonra muzeydə yeni ekspozisiya yaradılmış və muzeyin bütün tarixi boyu ilk dəfə olaraq tanınmış xeyriyyəçi və sənaye sahibi Zeynalabdin Tağıyevin xatirə muzeyi açılmışdır.

Yüzlərlə ziyalı və xeyirxah insanlardan biri kimi Hacı Zeynalabdin Tağıyevin xatirəsi bu gün Azərbaycan xalqı və dövləti tərəfindən uca tutulur, ehtiramla anılır. Qəlbi daim xalq və vətən üçün döyünmüş Hacı Zeynalabdin Tağıyevin parlaq xatirəsi və bəşəri ideyaları hələ çox qərinələr boyu qədərbilən insanlar tərəfindən böyük hörmət və ehtiramla anılacaqdır.

VII

HACI ZEYNALABDİN TAĞIYEVİN MÜDRİK KƏLAMLARI

Bütün işlərimlə yanaşı, fikrim-zikrim xalqımı xoşbəxtliyə, işıqlı gələcəyə, tərəqqiyə çatdırmaqdır. Buna görə də gecə-gündüz əlləşirəm. Məqsədə çatmaq üçün çoxlu məktəb açmaq lazımdır. Çoxlu kitab, məcmuə və qəzet çap etdirilib, hər yerə uzaq şəhər və kəndlərimizə göndərilməlidir.

Məqsədə nail olmaq üçün mən belə hesab edirəm ki, xalqımın tərbiyəsi (təhsili) və mariflənməsi lazımdır. Xalqın gələcək xoşbəxtliyi dəyanəti və irəliləyişi təhsillə, maariflə bağlıdır.

Anası savadsız olan xalq kordur

Qadınların həyatına işıq gətirmək lazımdır.

Mən öz vətənimə sevirəm, gələcəkdə keçəcəyim imtahanlar nə qədər ağır olsa da, mən öz vətənimdən əl çəkmirəm. Burada mənim atamın qəbri vardır. Mənim qəbrim də burada olmalıdır.

Pul qazan, amma şərəfini itirmə, pul bir gün gedər, nə vaxtsa gələr amma şərəf gedər.

Məni onun ayağı altında basdırın, onun ayağı bildiyini mənim başım bilmir.

Mənə bir hərf öyrədənin qulu olaram.

Məni ancaq xalqımın xoşbəxtliyi, onun varlığı maraqlandırır. Xalqımın inkişafı üçün əsil şərt onun tərbiyə və təhsilidir.

Müsəlman qadınını düşdüüyü qapalı həyatdan çıxarmaq üçün tək bir yol var, oda yalnız məktəb və məktəbdir. Ancaq bu məktəbi elə təşkil və təchiz etmək lazımdır ki, müsəlmanlar ona hüsnü-rəğbətlə, xeyirxahlıqla yanaşsınlar və tam inamla qızlarını ora göndərsinlər.

Mənim böyük arzum və məqsədim Bakı şəhərinə təmiz çeşmədən içməli suyun gətirilməsidir. Bu əsasa görə yorulmadan zəhmətimi və nə qədər lazımdır pulumu əsirgəməyəcəm.

-Övladlarım ! Görürsünüzmü ki, bənim sağ əlim dini-islamın rükni və mədəri-iftixarı olan Qurani-əzimin üstündədir və sol əlimdə tutduğum isə qəzetədir. Övladlarım ! Bənim sizə axırıncı nəsihətim budur ki, bu Qurani həmişə sağ, qəzetəyi isə sol əlinizdə tutub millətə siddə və sədaqət ilə xidmət edəsiniz !

HACI ZEYNALABDİN TAĞIYEVİN HƏYAT VƏ FƏALİYYƏTİNİN

ƏSAS TARİXLƏRİ

1823	Hacı Zeynalabdin Məmmədağlı oğlu Tağıyev yanvar ayının 25-də Bakıda İçərişəhərdə anadan olmuşdur.
1838	Bənnalığa başlamışdır.
1853	Məkkə ziyarətində olmuşdur
1873	Neftçıxarma işinə sərmayə qoymuş və sahibkarlıq fəaliyyətinə başlamışdır.
1876	H. Z. Tağıyev 2-ci gildiyə tacir rütbəsi almışdır.
1878	H. Z. Tağıyevin neft mədənlərindən birində baş verən fontan onu ən zəngin sahibkarlardan birinə çevirir.
1880	Tağıyev Bakıda Marinski qadın gimnaziyasının fəxri hamisi olmuşdur.
1882	H. Z. Tağıyev 1-ci gildiyə taciri adına layiq görülmüşdür.
1883	Tağıyev teatrı tikilib.
1883	H. Z. Tağıyev Bakıda Sahil küçəsində taxta körpü tikdirmişdir.
1884	H. Z. Tağıyevin maddi vəsaiti hesabına Azərbaycanda eləcə də Qafqazda ilk kənd təsərrüfatı məktəbi açılmışdır.
1886	Məşhur milyonçu özünün "H. Z. Tağıyev" şəxsi ticarət evini təşkil etmişdir.
1888	Bakıda orta texniki məktəb açıb.
1890	Tağıyev teatrı fəaliyyətə başlayıb.
1890	Bibi-Heybətdə tibb məntəqəsi açdırmışdır.
1895	H. Z. Tağıyev 57 min rubla "Kaspi" mətbəəsi və eyni adlı qəzeti satın alaraq, onları Azərbaycanın ictimai-siyasi həyatında böyük rol oynamış Əlimərdan bəy Ağayevin ixtiyarına vermişdir.
1895	H. Z. Tağıyevin təşəbbüsü və vəsaiti hesabına Mərdəkanda bağçılıq məktəbi təsis edilmiş və fəaliyyətə başlamışdır.
1896	Tağıyev məşhur general-leytenant Balakışi bəy Ərəblinskinin qızı Sona xanımla evlənmişdir.

1896	Bakıda dünyəvi qız məktəbinin binasının tikilməsinə 25 min, məktəbi saxlamaq üçün isə 125 min rubl vəsait ayrılmışdır.
1896	Peterburqda “Müsəlman Xeyriyyə Cəmiyyəti” binasının tikilməsi üçün xeyli miqdarda vəsait göndərmişdir.
1896-1897	Gəncədə və Naxçıvanda açılmış məktəblər üçün pul köçürülmüşdür.
1896-1898	Memar K.Skureviçin layihəsilə şəhərin mərkəzində Tağıyev passajı inşa olunmuşdur.
1897	H. Z.Tağıyev lifli maddələrin emalı üzrə Qafqaz səhmdar cəmiyyətini yaratmışdır.
1900	Toxuculuq fabrikinə yaratmışdır.
1900	Bakının fəxri vətəndaşı olan H.Z.Tağıyev Rusiyanın Müqəddəs Stanislav Ordeninin (2-ci, 3-cü dərəcələr) kavaləri olmuş, üç qızıl medalla-“Səylərinə görə”, İranın“Şiri-xurşid” Ordeni və Buxaranın Qızıl Ulduz (2-ci dərəcəli) ilə təltif edilmişdir.
1900	N.Nərimanovun H. Z.Tağıyevə həsr olunmuş “Tağıyevin tərcümeyi-halı” adlı kitabı nəşr edilmişdir.
1901	Tağıyevin köməyi və təşəbbüsü ilə Bakı Qızlar Məktəbi fəaliyyətə başlamışdır.
1902	Şamaxı zəlzələsi zamanı zərərçəkənlərə yardım etmişdir.
1903	Tağıyevin təşəbbüsü ilə gəmi sahibləri “Yanacaq doldurma şunları ittifaqı” adlı sindikat yaratmışdılar.
1903	Azərbaycan və fars dillərində H. Z.Tağıyev haqqında “Sərvət və səxavətdə məşhur Hacı Zeynalabdin Tağıyevin tərcümeyi-əhvalı” kitabı çap edilmişdir.
1904	H. Z.Tağıyevin Əhmədli kəndindəki ibtidai məktəbinin açılışı olmuşdur.
1904-1906	H. Z.Tağıyev haqqında “Himmət ər – ricat” (“Kişilərin himməti”) adlı iki cildlik kitab çap olunmuşdur.
1905	Tağıyevin yardımı ilə Qafqazda ilk müsəlman cəmiyyəti olan Bakı Müsəlman Cəmiyyəti Xeyriyyəsi fəaliyyətə başlamışdır.
1905-1906	Erməni- müsəlman qırğını zamanı zərərçəkənlərə yardım etmişdir.
1905-1911	Tağıyev İran məşrutə hərəkatına M. Muxtarovla birlikdə silah və pulla yardım etmişdir.
1906	Tiflisdə açılmış məktəb üçün pul köçürülmüşdür.
1906	Tağıyev “Nəşri-maarif” və “Nicat” mədəni-maarif cəmiyyətlərinə köməklik etmişdir.
1907	H. Z.Tağıyev Ali Fərmana əsasən Həqiqi Mülki Müşavir titulu almışdır.
1909	Cavad qəzasında pambıqtəmizləmə zavodu tikdirmişdir.

1910	Tanınmış milyonçu ən iri vətəgələrdən olan "Bankə" vətəgəsinin sahibi olmuşdur.
1910	Senatın fərmanı ilə Hacı Zeynalabdin Tağıyev nəslə zadəgan rütbəsinə layiq görülmüşdür.
1910	Tağıyev "Səfa" cəmiyyətinə köməklik göstərmişdir.
1910	H. Z.Tağıyevin dizel motorlu vallı dəyirmanı inşa olunmuşdur.
1910	H. Z.Tağıyev Bakıda dəyirman məqsədi ilə tikdirdiyi binanı dustaqxana kimi dövlətə təhvil vermişdir.
1911	H. Z.Tağıyev qəsəbəsi yaradılıb.
1911	Xəzər manufaktura cəmiyyətini yaratmışdır.
1912-1913	Türkiyədə erməni quldurlarının vəhşiliklərinə məruz qalmış müsəlmanlara yardım etmişdir.
1913	Rus rəssamı İ.Brodski H.Z.Tağıyevin portretini çəkmişdir.
1914	Sənaye müəssisələrini maliyyələşdirmək və yerli sahibkarlara maddi dəstək olmaq məqsədilə Bakı Ticarət Bankını təsis etmişdir.
1916	"Tağıyev balıq sənayesi səhmdar cəmiyyəti"-ni yaratmışdır.
1917	Tağıyevin yardımı ilə Bakı Şollar su kəməri fəaliyyətə başlamışdır.
1920	Azərbaycanda Sovet hakimiyyəti qurulduqdan sonra Tağıyevin bütün müəssisələri milliləşdirildi və Hacı ailəsi ömrünün sonuna qədər Mərdəkandakı bağ evində yaşadı.
1924	1 sentyabr Millət atası Hacı Zeynalabdin Tağıyev Mərdəkandakı bağ evində gözlərini əbədi yumdu.
1989	Arif Mansurov H.Z.Tağıyevin qəbrüstü büstünü qoymuşdur.
1989	Mərdəkan qəsəbəsindəki Vodnikov küçəsi H.Z.Tağıyev küçəsi adlandırılmış və ora xatirə lövhəsi vurulmuşdur.
1990	Bakı Maliyyə Kredit Texnikumuna H.Z.Tağıyevin adı verilmişdir.
1990	Mərdəkan qəsəbəsində Əzizbəyov adına mədəniyyət sarayında H.Z.Tağıyevin həyat və fəaliyyətinə həsr olunmuş sessiya keçirilmişdir.
1991	Bakı Toxuculuq Tikiş istehsalat Birliyinə H.Z.Tağıyevin adı verilmiş və birliyin ərazisində abidəsi ucaldılmışdır.
1992	H.Z.Tağıyev adına Azərbaycan Milli Mükafatı təsis olunmuşdur.
1992	H. Z.Tağıyevin nəvəsi Səfiyyə xanım anası Sara xanım Tağıyev adına Xeyriyyə Fondu yaratmışdır.
1993	"Hacı Zeynalabdin Tağıyev xatirə mərkəzi" təsis edilmişdir.

- 1993** “İnsanlığa xeyirxahlıq və fəzilət nümunəsi, sərvət və səxavət sahibi Hacı Zeynalabdin Tağıyev” media mükafatı diplomu təsis edilmişdir.
- 2005** Azərbaycan Tarix Muzeyində H. Z.Tağıyevin ev muzeyi təşkil olunmuşdur.
- 2013** Sumqayıtın Hacı Zeynalabdin qəsəbəsində məşhur mesenat və xeyriyyəçinin abidəsinin açılış mərasimi keçirilmişdir.

GÖRKƏMLİ ŞƏXSİYYƏTLƏR HACI ZEYNALABDİN

TAĞIYEV HAQQINDA

Azərbaycan xalqının böyük oğlu Hacı Zeynalabdin Tağıyevin evinin bərpası bizim mənəvi borcumuz idi. Öz zəhməti hesabına böyük maliyyə imkanlarını qazanmış bu şəxsiyyət Azərbaycan gənclərinin maarifləndirilməsinə böyük töhfələr vermişdir.

İlham Əliyev

Hacı elə-belə adi adam deyil. O, Azərbaycan xalqının heç bir qatışıqlı olmayan təmiz, saf bir qatıdır. Bu böyük insan hər birimizdən on dəfə artıq vətənpərvər, on dəfə artıq maarifçi, on dəfə artıq demokrat və on dəfə artıq inqilabçıdır.

N.Nərimanov

Hacı Zeynalabdin Tağıyev müsəlman milləti üçün etdiyi xidmətlərini durub burada bir-bir saymaq fikrinə düşsək heç olmasa, on qəzetimizi ancaq bu təfəsilatla dolduracaq, yenə hamısını deyə bilmərik.

H.Vəzirov

H. Z.Tağıyev sözün həqiqi mənasında nəinki Abşeron torpağında, hətta bütün Azərbaycanda misli-bərabəri olmayan iki böyük şəxsiyyətdən biridir. Məhəmmədəmin Rəsulzadə əgər siyasi meydanın ən böyük cəngavəri idisə, H. Z.Tağıyev səxavət dünyasının heç kimlə müqayisə edilməyəcək dahi bir şəxsiyyətidir.

Ziya Bünyadov

Tağıyev Azərbaycanın mədəniyyətinin, maarifinin, elminin inkişafı üçün labüd olan boşluqları hiss etmiş, milli dirçəlişə xidmət edən çox möhtərəm və cəsarətli tədbirlər həyata keçirmişdir.

Z.Səmədzadə

Azərbaycan maarifpərvəri H. Z.Tağıyev öz şəxsi vəsaiti və bilavasitə iştirakı ilə XIX əsrin sonlarında və XX əsrin əvvəllərində mədəniyyət və maarifin rifahına kömək etmişdir.

N.A.Xalfin

Məsənətliq tariximizdə H.Z.Tağıyevin müstəsna rolu vardır. Şübhəsiz ki, bu müqtədir şəxsiyyətə qədər və ondan sonra imkan sahibləri çox olmuşdur. Lakin Tağıyevi müasirləri olan digər milyonlar sahiblərindən fərqləndirən cəhət vəsaitini xalqın maariflənməsi yolunda böyük səxavətlə sərv etməsidir.

O.Salamzadə

Tağıyev Azərbaycanın adını həmişə əziz tuturdu. Doğma vətəni onun üçün hər şeydən yüksək və müqəddəsdir.

Qılman İlkin

Zeynalabdin Tağıyev öz dindarlığı və şəxsiyyətilə hamının hörmətini qazanmışdır. Allah belə müsəlmanları bizə çox görməsin.

Zeynalabdin Marağayi

Bakı milyonçusu, xeyriyyəçiliyi ilə XX yüzillikdə Azərbaycanda tarixinə əbədilik daxil olmuş Hacı Zeynalabdin Tağıyev Azərbaycana yeni doğulan türk milli hərəkatının baş dəstəkləyicisi idi.

A. Kəngərli

Mənbeyi-kani-kərəmdir Hacı Zeynalabdin
Lütf edər bil ki, sənə hər nə ki, nöqsan oldu.

Mirzə Məhəmmədağa Qasımlı

HACI ZEYNALABDİN TAĞIYEV HAQQINDA

10.1. KİTABLARDA

Ümumi xeyirdən ötrü əsri-hazırda insafımız rəva görmür ki, cənab Hacı Zeynalabdin Tağıyevi nəzərimizdən keçirməyək, ta gələcəkdə millətin balaları bu cənabın millətə qeyrətini, vətənə məhəbbətini, insani hümmətini tarixdə oxuyub gözləri rövşən və qəlbləri şad olsun. Bu zati-möhtərəm bir cüt zətdir, ruzigar bizlərə bəxş edibdir. Bu zat millət bəzəki ruzigarın nadidə əsəri olub, adını tarixə salmaya bilərlikmi?

N.Nərimanov

1. **Tağıyev Hacı Zeynalabdin Məmmədağlı oğlu (1823-1924)** : Azərbaycan sahibkarlığının görkəmli nümayəndəsi, xeyriyyəçi Hacı Zeynalabdin Tağıyevin həyatı və fəaliyyəti haqqında / Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Ensiklopediyası. 2 cild. II cild.- Bakı : Lider Nəşriyyat, 2005.- S.347-391.
2. **Azərbaycan 19 əsrin 30-cu illərində - 20 əsrin əvvəllərində** : Azərbaycan mədəniyyəti, maarifi və iqtisadiyyatının inkişafında böyük rolu olmuş H.Z.Tağıyev haqqında. /Azərbaycan Milli Ensiklopediyası.-Bakı : Azərbaycan Milli Ensiklopediyası Elmi Mərkəzi, 2007.- S.268.
3. **Tağıyev Hacı Zeynalabdin Məmmədağlı oğlu (1823-1924)** : Tanınmış milyonçu Hacı Zeynalabdin Tağıyevin həyatı haqqında / Azərbaycan Sovet Ensiklopediyası. 10 cild. IX cild.- Bakı : Azərbaycan Sovet Ensiklopediyasının Baş redaksiyası, 1986. – S.121-122.
4. **XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan mədəniyyəti** : Vətənpərvər xeyriyyəçi H.Z.Tağıyevin təhsil sahəsində olan fəaliyyəti haqqında // Azərbaycan tarixi, - Bakı : “Bakı Universiteti” nəşriyyatı, 2014. – S.234.
5. **Mədəniyyət** : Xalqımızın böyük oğlu Hacı Zeynalabdin Tağıyevin xeyriyyəçilik, maarifçiliklə bağlı fəaliyyəti haqqında / Azərbaycan tarixi. – 7 cild. V cild. – Bakı : “Elm”, 2008. – S.214-216 ; 231-234.
6. **Tağıyev Hacı Zeynalabdin Məmmədağlı oğlu (1823-1924)** : Hacı Zeynalabdin Tağıyevin həyatı və xeyriyyəçilik fəaliyyəti haqqında / Böyük İqtisadi Ensiklopediya. 5 cild. V cild. – Bakı : “Şərq Qərb” Nəşriyyat Evi, 2012. – S.30-33.
7. **Dadaşov, A.** Sənədli-publisist pyeslər : Yazıçı Əli Əmirinin milyonçu xeyriyyəçiyə maarifçi Hacı Zeynalabdin Tağıyevə həsr etdiyi “Mesenat” pyesi haqqında / Dadaşov A. Müasir Azərbaycan dramaturgiyası. – Bakı : Elm və təhsil, 2012. – S.179-184.
8. **Dadaşova, S.** Bakı XIX əsrin axırı – XX əsrin əvvəllərində : Məşhur milyonçu Hacı Zeynalabdin Tağıyevin xeyriyyəçilik fəaliyyəti haqqında / Dadaşova S. Bakı-tarixin səhifələri. – Bakı : “Şərq- Qərb” Nəşriyyat Evi, 2013. – S.42-44.
9. **Əhmədov, S.** Hacı Zeynalabdin Tağıyev (1823-1924) : Böyük xeyriyyəçi və milyonçu Hacı Zeynalabdin Tağıyevin həyatı və fəaliyyəti haqqında / Əhmədov S. Azərbaycan tarixindən 100 şəxsiyyət.- Bakı : Ayna Mətbu Evi, 2006. – S.151-153.
10. **Əhmədov, H.** Hacı Zeynalabdin Tağıyev məşhur xeyriyyəçi-maarifçidir /Əhmədov H. Azərbaycanda xeyriyyə cəmiyyətlərinin maarifçilik fəaliyyəti.- Bakı : Mütərcim, 1997.- S.38-47.

- 11. Tağıyev Hacı Zeynalabdin Məmmədağa oğlu (1823-1924) :** Böyük xeyriyyəçi Hacı Zeynalabdin Tağıyevin həyatı haqqında / Üzeyir Hacıbəyli Ensiklopediyası. – Bakı : Şərq-Qərb, 2008. – S.198.
- 12. Hüseynov, Ə.** Tağıyev Hacı Zeynalabdin Məmmədağa oğlu : Məşhur neft milyonçusu H.Z.Tağıyevin həyatı və fəaliyyəti haqqında / Hüseynov Ə. XX əsrin 100 görkəmli azərbaycanlısı. – Bakı : “Sumqayıt” nəşriyyatı , 2002. – S.140-141.
- 13. İbrahimov, M.** Hikmət, nüfuz, mərhəmət sahibi : Şərq ölkəsinin görkəmli simalarından olan məşhur milyonçu Hacı Zeynalabdin Tağıyev haqqında.- Sumqayıt , “Dərələyəz-M”, 2011.- S.72.
- 14. İlkin, Q.** Bakı milyonçuları : Məşhur mesenat, xeyriyyəçi Hacı Zeynalabdin Tağıyev haqqında / İlkin Q. Bakı və bakılılar. – Bakı: Nurlar , 2006.- S.234-243.
- 15. İlkin, Q.** Hacı Zeynalabdin Tağıyevin mühakimə edilməsi /İlkin Q. Bakı və bakılılar. – Bakı : Nurlar, 2006. – S.350-352.
- 16. İlkin, Q.** Şəxsiyyət : Böyük xeyriyyəçi H. Z.Tağıyev haqqında / İlkin Q. Şəxsiyyət. – Bakı : Şur, 1995.- S.3-25.
- 17. İsmayıl, M., İbrahimov, M.** El atası : Görkəmli sənayeçi, el ağsaqqalı Hacı Zeynalabdin Tağıyev haqqında.- Bakı : Azərnəşr, 1994. –124 s.
- 18. Mərdanov M.** XX əsrin əvvəllərində Azərbaycanda təhsil : Böyük xeyriyyəçi və maarifçi Hacı Zeynalabdin Tağıyevin təhsil sisteminin inkişafındakı fəaliyyəti haqqında. - / Mərdanov M. Azərbaycan təhsil tarixi. C.I. – Bakı : Təhsil, 2011. – S.115-144.
- 19. Nərimanov, N.** Hacı Zeynalabdin Tağıyevin 50 illiyi, məişətə və cəməmətə xidmətləri / Nərimanov N. Seçilmiş əsərləri. – Bakı : “Lider nəşriyyat”, 2004. – S.397-410.
- 20. Seyidov, Y.** Hacı Zeynalabdin Tağıyev : Böyük mesenat və xeyriyyəçi H. Z.Tağıyevin həyatı haqqında / Seyidov Y. Azərbaycan dili. – Bakı : “ Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2014. – S. 68-69.
- 21. Seyidzadə D.** Azərbaycan iqtisadiyyatında milli kapitalın mövqeyi: Milli sahibkarlığın inkişafında böyük işlər görmüş mesenat Hacı Zeynalabdin Tağıyevin fəaliyyəti haqqında. / Seyidzadə D. Azərbaycanı XX əsrin əvvəllərində müstəqilliyə aparan yollar.- Bakı, 1998.- S.23-43.
- 22. Sərvət və səxavətlə məşhur cənab Hacı Zeynalabdin Tağıyevin tərcümeyi-əhvalı.-** Bakı : İşıq, 1993. – 48 s.
- 23. Hacı Zeynalabdin Tağıyev haqqında /** Siyasi tarix. I hissə. – Bakı: Şirvannər, 1997. – S.27-29.
- 24. Süleymanov M.** Hacı Zeynalabdin Tağıyev haqqında. / Süleymanov M. Eşitdiklərim, oxuduqlarım, gördüklərim.- Bakı : Azərnəşr, 1987.- S.83-93.
- 25. Şeyxzamanlı N.** Böyük xeyriyyəçi Hacı Zeynalabdin Tağızadə /Türk.tərc.ed. X.Bayramov. / Şeyxzamanlı N. Azərbaycan istiqlal mücadiləsi xatirələri.- Bakı : Azərbaycan, 1997. – S.153-158.
- 26. Hacı Zeynalabdin Tağıyev :** Böyük milyonçu və mesenat H. Z.Tağıyevin həyat və fəaliyyəti haqqında . - Bakı : “Azərbaycan” nəşriyyatı, 1993. – 144 s.

- 27. Onu rəhmətlə anırıq** : Məşhur neft milyonçusu H. Z.Tağıyev haqqında / Tətil kitabı. – Bakı : Tumurcuq, 2001. – S.6.
- 28. Tağıyev Hacı Zeynalabdin Məmmədağa oğlu (1823-1924)** : Bakı milyonçusu H. Z.Tağıyevin həyatı haqqında. / Varlıq ensiklopedik toplusu. – Bakı : “Zaman”, 1998.- S.198.

10.2. DÖVRİ MƏTBUATDA

Hacı Zeynalabdin Tağıyev bütün Rusiyada, birinci növbədə, öz messenatlığı və maarifpərvərliyi ilə tanınmışdır.

Qılman İlkin

- 29. Hacı Zeynalabdin Tağıyevin xatirəsini əbədləşdirmək haqqında Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin Qərarı** // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1990.- 10 avqust.- S.1; Kommunist. – 10 avqust.- S.1.
- 30. Bayramoğlu, A.** Tariximizin iki məşhur siması : Azərbaycan ictimai-mədəni fikir tarixinin ötən səhifələrində iki şəxsiyyəti qovuşduran milyonçu H.Z.Tağıyev və N.Nərimanov haqqında // Kaspi. – 2016. – 8-10 oktyabr. – S.7.
- 31. Dünyaminqızı, Ə.** “Millət atası”, yoxsa “istismarçı kapitalist” ? : Böyük xeyriyyəçi, maarifpərvər insan, mesenat Hacı Zeynalabdin Tağıyev haqqında // Kaspi. – 2016.- 4 oktyabr. – S.15.
- 32. Fərəcov, S.** İslam ənənələri ilə Avropa modernizminin vəhdəti : Böyük mesenat, xeyriyyəçi və maarifçi H.Z.Tağıyevin təşəbbüsü ilə Bakıda açılan Bakı Qızlar məktəbi haqqında // Mədəniyyət. – 2016. – 30 sentyabr. – S.15.
- 33. Fəridə.** Hacı Zeynalabdin Tağıyevin xatirəsi yad edilib : Tarix Muzeyinin bir qrup əməkdaşı xeyriyyəçi-mesenat H.Z.Tağıyevin anadan olmasının 92-ci ildönümü münasibətilə Mərdəkandakı məzarını ziyarət edib // Azad Azərbaycan. – 2016. – 3 sentyabr. – S.7.
- 34. Fərmanlı, V.** Təcrübəli müəllim kimi deməliyəm ki, dil-ədəbiyyat dərslərini də İKT-dən istifadəsiz təsəvvür edə bilmirəm : Bakı şəhəri Nərimanov rayon Məktəb litsey kompleksinin dil ədəbiyyat müəllimi V.Fərmanlının təhsilin inkişafı və böyük xeyriyyəçi, maarifçi H.Z.Tağıyevin fəaliyyəti ilə bağlı müsahibə // Palitra. – 2016. – 3 sentyabr. – S.11
- 35. Cabbarov, F.** Hacı Zeynalabdin Tağıyevin adına qara yaxanlara bir cavab : O. Bahadursoyun məşhur milyonçu və xeyriyyəçi H.Z.Tağıyev və ailəsi haqqında yazdığı qərəzli məqaləsinə müəllifin verdiyi sərt və qəti cavabı // Ədalət. – 2016. – 4 iyun. – S.6; 11 iyun. – S.6.
- 36. Paşayeva, A.** Xeyirxahlıq simvolu : Azərbaycan tarixində xeyirxah əməlləri ilə böyük iftixar sahibi olan Hacı Zeynalabdin Tağıyev haqqında // Kaspi.- 2016.- 26 yanvar.- S.13.
- 37. Əhmədov, H.** Azərbaycan maarifçiliyində cədidizmin rolu: Bakı milyonçusu, xeyriyyəçi H. Z. Tağıyevin xeyriyyəçilik fəaliyyəti haqqında // Kurikulum.- 2016.- № 1. –Yanvar-mart.- S.25-27.
- 38. Fərzəliyev, Y.** Azərbaycan xalqı qarşısında böyük xidmətləri olan insan : Mesenat H.Z.Tağıyevin Bakıya su kəmərinin çəkilməsində olan böyük rolu və köməyi haqqında // Azərbaycan müəllimi. – 2015. – 12 dekabr.- S.11.
- 39. Fərəcov, S.** Su aydınlıqdır, tərəqqidir: Böyük neft sahibkarı və xeyriyyəçisi H. Z.Tağıyevin təklifi və köməyi nəticəsində Bakıya şollar su kəmərinin çəkilməsi haqqında // Mədəniyyət. – 2015. – 18 noyabr. – S.15.

- 40. Milyonçu, maarifçi :** Hacı Zeynalabdin Tağıyev haqqında // Savalan. – 2015. – 3-5 noyabr. – S.3.
- 41. Rəhimzadə, M.** Sərvət və səxavət sahibi : H. Z. Tağıyevin Mərdəkanda yerləşən Pirhəsən ziyarətgahındakı məzarı üzərində keçirilən xatirə günü haqqında // İqtisadiyyat. – 2015. – 4-10 sentyabr. – S.8.
- 42. Cəfərov, F.** Yorulmaz maarif fədaisi : Azərbaycanın ədəbi-ictimai və pedaqoji fikir tarixində böyük rolu olmuş M.T. Sidqi və xeyriyyəçiliyi ilə xalqına xidmət etmiş H.Z. Tağıyev haqqında // Xalq qəzeti. – 2015. – 16 avqust. – S.7.
- 43. Rəhimli, İ.** Hacı Zeynalabdin Tağıyevə xitab. // Ədəbiyyat qəzeti. – 2015. – 13 iyun. – S.22.
- 44. Mövlayeva, K.** “Kaspi”nin yenidən dərc olunması tariximizə hörmətdir : Böyük milyonçu və xeyriyyəçi H.Z. Tağıyevin “Kaspi”yə etdiyi himayədarlığı haqqında // Kaspi. – 2015. – 7 aprel. – S.3.
- 45. Rüstəmov, Tohid, S.** Hacı Zeynalabdin Tağıyev Bakıda mart hadisələrinə dair teleqram göndəribmi? // Azərbaycan. – 2015. – 31 mart. – S.7.
- 46. Dünyaminqızı, Q.** Nəriman Nərimanov sevgisi : N. Nərimanovun Azərbaycanda bolşevik hökuməti qurulduqdan sonra bir çox ziyalılara, həmçinin böyük xeyriyyəçi və maarifçi H.Z. Tağıyevə göstərdiyi diqqət və qayğı haqqında // Kaspi. – 2015. – 10 fevral. – S.15.
- 47. Teymurqızı, T.** Vətənə məhəbbət iman əsəridir : Milyonçu Hacı Zeynalabdin Tağıyev haqqında // Azad Azərbaycan. – 2015. – 8 fevral. – S.7; 10 fevral. – S.7; 11 fevral. – S.7.
- 48. Bütün var-dövləti əlindən alınan Tağıyevin vəsiyyəti :** Milyonçu Hacı Zeynalabdin Tağıyev haqqında // Azadlıq. – 2015. – 26 yanvar. – S.14.
- 49. Dünyaminqızı, Q.** General qızı, milyonçu xanımı yoxsa, dilənçi ömrü: Məşhur milyonçu Hacı Zeynalabdin Tağıyevin ömür-gün yoldaşı Sona xanım haqqında // Kaspi. – 2014. – 23 dekabr. – S.15.
- 50. Rzalı, R.** Hacı Zeynalabdin Tağıyev: “Anası savadsız olan xalq kordur” // Kaspi. – 2014. – S.15.
- 51. Fərəcov, S.** Ziyalı və milyonçunun əqidə birliyi: Böyük xeyriyyəçi Hacı Zeynalabdin Tağıyevin maliyyə dəstəsi ilə Bakıda açılan qız məktəbi haqqında // Mədəniyyət. – 2014. – 10 oktyabr. – S.13.
- 52. İradə.** Şərqin ilk mesenatı: Hacı Zeynalabdin Tağıyev haqqında // Hərbi and. – 2014. – 6 sentyabr. – S.15.
- 53. Cavanşir.** Xeyriyyəçi Hacı Zeynalabdin Tağıyev və azərbaycançılıq / Azad Azərbaycan. – 2014. – 17 avqust. – S.5.
- 54. Hüseynzadə, R.** Hacı Zeynalabdinin türk sultanına hədiyyəsi: 4000 altın lirə dəyərində zینətli daş və almazlarla bəzədilərək İstanbula göndərilmiş hədiyyə nə idi? // Azad Azərbaycan. – 2014. – 22 iyul. – S.7.
- 55. Nəsrəddinov, N.** Tağıyevin unudulmuş 110 yaşlı ibtidai məktəbi // Kaspi. – 2014. – 23 aprel. – S.10.

- 56. Doğma oğlu ilə bacanaq olan azərbaycanlı milyonçu:** Hacı Zeynalabdin Tağıyev haqqında bilmədiklərimiz // Azadlıq. – 2014. – 26 yanvar. – S.12.
- 57. Hacı Zeynalabdin Tağıyev haqqında yeni kitab:** Tarixçi alim F.Cabbarovun görkəmli sahibkar, xeyriyyəçi və ictimai xadim Hacı Zeynalabdin Tağıyevə həsr etdiyi “Müasirləri Hacı Zeynalabdin Tağıyev haqqında” kitabı barədə // Palitra.- 2013.- 24 sentyabr. –S.15.
- 58. Hacı Zeynalabdin Tağıyev haqqında yeni kitab:** AMEA-nın Azərbaycan Tarixi Muzeyi tərəfindən görkəmli sahibkar, xeyriyyəçi və ictimai xadim Hacı Zeynalabdin Tağıyevə həsr olunmuş “Müasirləri Hacı Zeynalabdin Tağıyev haqqında” adlı kitabı barədə // Mədəniyyət. – 2013. – 25 sentyabr.- S.15.
- 59. Əliyev, A.** Hacı Zeynalabdin Tağıyevin büstü açıldı : Sumqayıtda H.Z.Tağıyev qəsəbəsində məşhur milyonçunun büstünün açılışı haqqında // Azərbaycan. – 2013. – 11 sentyabr. – S.10.
- 60. Hacı Zeynalabdin Tağıyev klubu yaradılır:** Məşhur sahibkar və xeyriyyəçi H.Z.Tağıyevin həyat və fəaliyyətinə həsr olunmuş Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyində yaradılacaq Hacı Zeynalabdin Tağıyev klubu haqqında // Səs. – 2013. – 5 fevral. – S.12.
- 61. Güzel, K.** Ömrünü millət uğrunda fəda edən şəxs: Hacı Zeynalabdin Tağıyev // Zaman. – 2013. – 1 fevral. – S.13.
- 62. Rəhimzadə, M.** Zəmanəsinin nadir şəxsiyyəti, böyük mesenat : Xalqımızın milli iftixarı, böyük xeyriyyəçi H. Z.Tağıyev haqqında // İqtisadiyyat. – 2013. – 25-31 yanvar. – S.8.
- 63. Abbaslı, M.** Maddi, mənəvi, milli milyonçumuz : Hacı Zeynalabdin Tağıyev haqqında // Mədəniyyət. – 2013. – 25 yanvar. – S.11.
- 64. Rəhimzadə, M.** Zəmanəsinin nadir şəxsiyyəti, böyük mesenat : Milli sahibkarlığımızın, xeyriyyəçilik ənənələrinin, maarifçilik ideyalarının həyata keçirilməsinin banisi Hacı Zeynalabdin Tağıyev haqqında // Ədalət. – 2013. – 23 yanvar. – S.7.
- 65. Hacı Zeynalabdin Tağıyevə aid yeni materiallar aşkarlanıb:** Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyinin əməkdaşları tərəfindən milyonçu Hacı Zeynalabdin Tağıyevə məxsus bir neçə orden və medalların aşkarlanıb tapılması haqqında // Palitra. – 2012. – 18 dekabr. – S.2.
- 66. Quliyev, İ.** Oliqarxiya milli elitadır mı ? : Neft milyonçuları içərisində “El atası” kimi tanınan H.Z.Tağıyev haqqında // Kaspi. – 2012. – 16 noyabr. – S.5.
- 67. Vahid, T.** Tariximizin əfsanəsi - Hacı Zeynalabdin Tağıyev // Mədəniyyət. – 2012. – 31 avqust. – S.15.
- 68. Ömərov, V.** Hacı Zeynalabdin Tağıyev və azərbaycançılıq // Səs. – 2012. – 22 may. – S.14.
- 69. Rəhimzadə, M.** Milli sahibkarlığımızın banisi : Hacı Zeynalabdin Tağıyev-189 // İqtisadiyyat. – 2012. – 20-26 yanvar. – S.8.
- 70. Rəhimzadə, M.** Tariximizin əsrdən uzun yolu : Azərbaycanın böyük xeyriyyəçisi, nəcib insan H.Z.Tağıyevin maddi vəsaiti və təşəbbüsü ilə Bakıda fəaliyyət göstərən Bakı Qızlar Məktəbi haqqında // İqtisadiyyat. – 2011. – 23-29 dekabr. – S.8.

- 71. Rzalı, R.** Gökəmli mesenat Zeynalabdin Tağıyevin təşəbbüsü və dəstəyi ilə müsəlman aləmində ilk dünyəvi qız məktəbi 110 il öncə Bakıda açıldı // Azərbaycan. – 2011. – 23 noyabr. – S.7.
- 72. Bayramqızı Ə.** İlk dünyəvi qız məktəbinin yaradılmasından 110 il ötür: AMEA Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyində xeyriyyəçi H.Z.Tağıyevin təşəbbüsü və maliyyə dəstəsi ilə Bakıda açılan ilk dünyəvi qız məktəbinin fəaliyyətinə həsr olunmuş beynəlxalq elmi simpozium haqqında // Xalq qəzeti. – 2011. – 23 oktyabr. – S.6.
- 73. Vahid T.** Neftxuda : Şərqi ilk mesenatı, böyük xeyriyyəçi Hacı Zeynalabdin Tağıyev haqqında // Mədəniyyət. – 2011. – 2 sentyabr. – S.15.
- 74. Rəhimzadə M.** Sözüün dəyəri : Milyonçu Hacı Zeynalabdin Tağıyevin mətbuat və maarif sahəsindəki fəaliyyəti haqqında // İqtisadiyyat. – 2011. – 22 iyul- 4 avqust. – S.5.
- 75. Qafaroğlu, S.** “Hikmət, nüfuz, mərhəmət sahibi” kitabının təqdimatı keçirildi : Sumqayıtın qocaman sakini, mühəndis Məlikməmməd İbrahimovun H.Z.Tağıyevə həsr etdiyi kitabı haqqında // Sumqayıt. – 2011. – 9 iyul. – S.6.
- 76. Hüseynzadə, R.** Bakı milyonçusu, maarifpərvər xeyriyyəçi Hacı Zeynalabdin Tağıyevin türk sultanına hədiyyəsi // Azərbaycan məktəbi. – 2011. - № 3. – May-iyun. – S.69-73.
- 77. Paşabəyli, R.** Onları Allah göndərmişdi...: Böyük xeyriyyəçi H.Z.Tağıyevin maddi yardımı ilə Bakıda fəaliyyət göstərən Müsəlman Cəmiyyəti Xeyriyyəsinin fəaliyyəti və B.Aslanlının “Birinci dünya savaşı əsasında Azərbaycan türklərinin Anadolu türklərinə “Qardaş köməyi” və Bakı Müsəlman Cəmiyyəti- Xeyriyyəsi” kitabı haqqında // Xalq qəzeti. – 2011. – 3 aprel. – S.6.
- 78. Xiləli, A.** “Yaşayan ömür” : T. Qurbanın böyük milyonçu və xeyriyyəçi H.Z.Tağıyevə həsr etdiyi “İkinci ömür” poemasının rus dilinə “Vtoraya jizn” adı ilə S.Məmmədzadə və S.Heydərova tərəfindən tərcümə edilərək F.Köçərli adına kitabxanada keçirilən təqdimat mərasimi haqqında // Ədəbiyyat qəzeti. – 2011. – 18 fevral. – S.6.
- 79. Gülər.** “İkinci həyat” : Firudin bəy Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasında keçirilən şair, dramaturq T.Qurbanın Azərbaycan xeyriyyəçisi H.Z.Tağıyevə həsr etdiyi rus dilində işıq üzü görən “Vtoraya jizn” (“İkinci həyat”) adlı kitabın təqdimatı haqqında // Mədəniyyət. – 2011. – 2 fevral. – S.5.
- 80. Hacı Zeynalabdinin “Sözlə çəkilmiş portreti”...** : Azərbaycanda neft əməliyyatlarının operatoru olan BP şirkətinin maarifçi mesenat Hacı Zeynalabdin Tağıyevə həsr etdiyi kitabı haqqında // Azadlıq. – 2010. – 25 dekabr. – S.15.
- 81. Sadıqlı F.** Böyük mesenat haqqında yeni kitab-albom : Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyinin nəşr etdiyi “Hacı Zeynalabdin Tağıyev” adlı kitab-albom haqqında // Azərbaycan. – 2010. – 25 dekabr. – S.6.
- 82. Hacı Zeynalabdin Tağıyev haqqında unikal kitab** // Mədəniyyət. – 2010. – 24 dekabr. – S.4.
- 83. Babayeva, A.** H. Z.Tağıyevin xatirə muzeyi : Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyində neft milyonçusu, məşhur xeyriyyəçi Hacı Zeynalabdin Tağıyevə aid 8 otaqdan ibarət memorial muzeyin yaradılması haqqında // Mədəni-maarif. – 2010. - № 12. –Dekabr. – S.77-80.
- 84. Əli bəy, N.** Tağıyevin nəticəsi ulu babası barədə məlumatsız olub : İlk dəfə Bakıya gələn Hacı Zeynalabdin Tağıyevin nəticəsinin ANS PRESS-ə mü sahibəsi // Kəspi. – 2010. –25 noyabr. – S.3.

- 85. Azərbaycanlı maarifpərvər mesenat Zeynalabdin Tağıyev :** Hacı Zeynalabdin Tağıyevin xalq qarşısında olan böyük xidmətləri, xeyriyyəçilik fəaliyyəti haqqında // Azadlıq. – 2010. – 24 noyabr. – S.13.
- 86. Mərdanov M., Quliyev, Ə.** Böyük Azərbaycan mesenatı və maarifçisi : Hacı Zeynalabdin Tağıyev haqqında // Azərbaycan məktəbi. – 2010. – № 4. – İyul-avqust. – S.6-15.
- 87. Şahsevənlı, Z.** Dövrünün müdrik ağsaqqalı : Mesenat Hacı Zeynalabdin Tağıyev haqqında // Respublika. – 2010.- 31 avqust. – S.6.
- 88. Rəhimzadə, M.** Millət uğrunda ömrünü sərf edənləri millət unutmur : Sənət və siyasət bahadırlı Nəriman Nərimanovla maarifpərvər xeyriyyəçi Hacı Zeynalabdin Tağıyevin dostluq münasibətləri haqqında // Ədalət. – 2010.- 10 iyun. – S.7.
- 89. Sultanova, M.** Tariximizi yaşadan 101 otaq : Azərbaycanın məşhur neft milyonçusu, böyük xeyriyyəçi Hacı Zeynalabdin Tağıyevin mülkü olmuş Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyi haqqında // Mədəniyyət. – 2010. – 12 may. – S.7.
- 90. Rəhimzadə, M.** Zəmanəsinin böyük mesenatı: Hacı Zeynalabdin Tağıyev haqqında // Azərbaycan. – 2010. – 26 yanvar. – S.7.
- 91. Fərəcov, S.** Mədəni inkişafımızda mənəvi dəyərlərin yeri: Azərbaycanda fəaliyyət göstərən xeyriyyə cəmiyyətlərinə H. Z.Tağıyevin, M.Nağıyevin göstərdikləri maddi yardımı və qayğısı haqqında // Mədəniyyət. – 2009. – 13 noyabr. – S.14.
- 92. Tağıyevin qızlar məktəbi :** Milyonçu Hacı Zeynalabdin Tağıyevin maddi vəsaiti ilə Bakıda açılan qızlar məktəbinin fəaliyyəti haqqında // Mədəniyyət. – 2009. – 6 noyabr. – S.16.
- 93. Fərəcov, S. ...** Qırağına bax, bezini al : Azərbaycan xalqının milyonçu və xeyriyyəçi oğlu Hacı Zeynalabdin Tağıyevə bez istehsal etmək icazəsinin verilməsinin tarixçəsi haqqında // Mədəniyyət. – 2009. – 16 oktyabr. – S.15.
- 94. Hacınlın 101 otaqlı yadigarı :** Vaxtı ilə H. Z.Tağıyevin mülkü olmuş saray haqqında // Mədəniyyət. – 2009. – 19 avqust. – S.16.
- 95. Rəhimzadə, M.** Sözlün dəyərinə dayaq duranlar : Hacı Zeynalabdin Tağıyevin mətbuata qayğısı haqqında // Azərbaycan. – 2009. – 22 iyul. – S.6.
- 96. Rəhimzadə, M.** Əsrdən uzun yol : Milyonçu H. Z.Tağıyevin təşəbbüsü və köməyi ilə Bakıda açılan Bakı Qızlar Məktəbinin fəaliyyəti haqqında // Azərbaycan. – 2009.- 20 may. – S.6.
- 97. Qocayeva, A.** Böyük xeyriyyəçi : Maarifçi və böyük səxavət sahibi Hacı Zeynalabdin Tağıyev haqqında // Azərbaycan. – 2009. – 11 yanvar. – S.7.
- 98. Laçınov, M.** Milyonların qəlbində yaşayan milyonçu : Hacı Zeynalabdin Tağıyev haqqında // Hərbi and. – 2008. – 6 sentyabr. – S.7.
- 99. Nəsrəddinov, N.** Onların arzuları : H. Z.Tağıyevin mətbuata olan maddi köməyi haqqında // Azərbaycan məktəbi. – 2008. - № 4. – İyul-avqust. – S.100-103.
- 100. İsmayıloğlu, A.** Tarixdən ədəbiyyata : Beynəlxalq Mətbuat Mərkəzində tanınmış publisist, şair Teyyub Qurbanın M.Ə.Rəsulzadəyə həsr etdiyi “Dirilik gəmisi” və H.Z.Tağıyevə həsr etdiyi “Yaşayan ömür” kitablarının təqdimat mərasiminin keçirilməsi haqqında // Ədəbiyyat qəzeti. – 2008. – 22 fevral. – S.6.

- 101. H. Z.Tağıyev haqqında yeni kitabın təqdimat mərasimi :** “Azərsun Holding”in Mədəniyyət Mərkəzində jurnalist M.Rəhimzadənin xalqımızın böyük oğlu, xeyriyyəçi H.Z.Tağıyevə həsr etdiyi “Allahın eşqiylə” adlı kitabının təqdimat mərasiminin keçirilməsi haqqında // Xalq qəzeti. – 2008. – 5 fevral. –S.7.
- 102. Əhmədov, Q.** H.Z.Tağıyevin xatirəsi adını daşıdığı qəsəbədə ehtiramla yad olunur : Qəsəbədə H.Z.Tağıyevə həsr edilmiş yaddaş guşəsi, sərgi və başqa tədbirlərin keçirilməsi haqqında // Azərbaycan. – 2008. – 1 fevral. – S.7.
- 103. Gözəl, A.** Xeyirxah ənənələr milli-mənəvi xəzinədir : Böyük xeyriyyəçi Hacı Zeynalabdin Tağıyev haqqında // İqtisadiyyat. – 2008. – 31 yanvar – 6 fevral. – S.6.
- 104. Səfərov, İ.** “El atası” haqqında dəyərli kitab - “Allahın eşqiylə” : Tanınmış jurnalist M.Rəhimzadənin Hacı Zeynalabdin Tağıyevə həsr etdiyi “Allahın eşqiylə” kitabı haqqında // İqtisadiyyat. – 2008. – 31 yanvar – 6 fevral. – S.6.
- 105. Səmədzadə, Z.** Azərbaycan mesenatlığının zirvəsi : Tanınmış jurnalist M.Rəhimzadənin böyük xeyriyyəçi Hacı Zeynalabdin Tağıyevə həsr etdiyi “Allahın eşqiylə” kitabı haqqında // İqtisadiyyat. – 2008. – 31 yanvar – 6 fevral. –S.6.
- 106. Əhmədov, Q.** Böyük xeyriyyəçi : Azərbaycan xalqının böyük oğlu, xeyriyyəçi Hacı Zeynalabdin Tağıyev haqqında // Azərbaycan. – 2008. – 12 yanvar. – S.11.
- 107. H. Z.Tağıyev haqqında yeni kitab :** M.Rəhimzadənin “ Allahın eşqiylə” adlı kitabı haqqında // Respublika. – 2008. – 9 yanvar. – S.4.
- 108. H.Z.Tağıyev haqqında yeni kitab:** M. Rəhimzadənin milyonçu H.Z.Tağıyevə həsr etdiyi “ Allahın eşqiylə” adlı kitabı haqqında // Azərbaycan. – 2008. – 8 yanvar. – S.6.
- 109. “Millət atası” mədəniyyət və maarifimizin inkişafında əvəzsiz xidmətləri olan şəxsiyyət - H. Z.Tağıyev haqqında yeni kitab:** Tanınmış jurnalist M.Rəhimzadənin görkəmli mesenat H.Z.Tağıyevə həsr etdiyi “Allahın eşqiylə” adlı kitabı haqqında // Xalq qəzeti. – 2007. – 31 dekabr. S.12.
- 110. Hüseynova, D.** Tariximizin açılmamış səhifələri. Milli məzmun, beynəlmiləl səciyyə H.Z.Tağıyevin xeyriyyəçiliyi // Mədəniyyət. – 2007. – 8 iyun. – S.4; 15 iyun. –S.6.
- 111. Rövşanə, H.** Hacı Zeynalabdin Tağıyevin etirafları: H.Z.Tağıyevin çoxlarının bilmədikləri bəzi məqamları haqqında // Ədalət. – 2006. – 29 noyabr. – S.9.
- 112. Əhmədov, Q.** Böyük qəlb və səxavət sahibi Hacı Zeynalabdin Tağıyev // Azərbaycan. – 2006. – 13 sentyabr. – S.7; 14 sentyabr. – S.5.
- 113. Məmmədova, G.** Bakının məşhur neftxudası : Azərbaycanın məşhur milyonçusu, böyük xeyriyyəçi Hacı Zeynalabdin Tağıyev haqqında // Hərbi and. – 2006. – 2 sentyabr. – S.15.
- 114. Rəhimzadə, M.** Hacı Zeynalabdin Tağıyevin xatirəsi yad olundu : Mərdəkanın Pirhəsən qəbiristanlığında Tağıyevin abidəsi önündə böyük xeyriyyəçinin xatirəsinin yad edilməsi haqqında // Respublika. – 2006. – 2 sentyabr. – S.5.
- 115. Qadir, Q.** Xanımların xeyirxahı və sevimlisi : Azərbaycanın böyük oğlu mesenat Hacı Zeynalabdin Tağıyevin qadınlarla bağlı münasibətləri haqqında // Ədalət. – 2006. – 8 mart.- S.7.

- 116. Rəhimzadə, M.** Azərbaycanın böyük xeyriyyəçisi : Hacı Zeynalabdin Tağıyev haqqında // Azərbaycan. – 2006. – 27 yanvar. – S.6.
- 117. İsmayılova, N.** Məhəbbət tarixçəsi : Hacı Zeynalabdin Tağıyev və ailəsi haqqında // Mədəni-maarif. – 2005. – № 10. – Oktyabr. - S.42-48.
- 118. Hacı Zeynalabdin Tağıyevin əmval və əmlakının satılması şayiələrinə dair :** 1912-ci ildə “Həqq yolu” jurnalında dərc edilən məqalənin tam mətni // Ulduz. – 2005. – № 9. – Sentyabr. - S.92-93.
- 119. İbrahimov, M.** O, pullarını xalqına sərf edirdi: XX əsrin görkəmli ziyalı, milyonçu Hacı Zeynalabdin Tağıyevin xeyriyyəçilik fəaliyyəti haqqında // Hərbi and. – 2005. – 11 sentyabr. – S.5.
- 120. Rzalı, R.** Füyuzatçılar : “Füyuzat” jurnalının fəaliyyətinə məşhur maarifçi, xeyriyyəçi H.Z.Tağıyevin göstərdiyi maliyyə dəstəyi haqqında // Azərbaycan. – 2005. – 21 iyul. S.5.
- 121. Rövşanə.** Hacı Zeynalabdin Tağıyev: “Mən şöhrətdən, puldan və gözəl qadınlardan heç vaxt korluq çəkməmişəm // Ədalət.- 2005. – 14 aprel. – S.5.
- 122. İsmayıloğlu, A.** Xeyirxahlıq unudulmur: T.Qurbanın “Məcrə” kitabına daxil etdiyi H.Z.Tağıyev və qızı Sara xanıma həsr etdiyi “Yaşayan ömür” və “Sara” poemaları haqqında // Ədəbiyyat qəzeti. – 2004. – 29 oktyabr. – S.5.
- 123. Misirova, A.** Neftin milyonçuya çevirdiyi şəxsiyyət : Böyük xeyriyyəçi Hacı Zeynalabdin Tağıyev haqqında // Hərbi and. – 2004. – 1 oktyabr. – S.6.
- 124. Əliyeva, İ.** Maarifçi xeyriyyə cəmiyyətləri : Məşhur mesenat və neft sənayeçisi H.Z.Tağıyevin xeyriyyəçilik fəaliyyəti haqqında // Azərbaycan. – 2004. – 24 sentyabr. – S.5.
- 125. Süleymanov, M.** Xalqı üçün yaşamış və yaratmış insan: Azərbaycan milyonçusu H.Z.Tağıyev haqqında // İqtisadiyyat. – 2004. – 20 sentyabr. – S.15.
- 126. Kərimov, İ.** Yanar ürək sahibi : Məşhur milyonçu H.Z.Tağıyevin Bakıda tikdirdiyi teatr binası haqqında // İqtisadiyyat. – 2003. – 10-17 oktyabr. – S.15.
- 127. Səmədzadə, Z.** Hacının ölməz ruhu: Hacı Zeynalabdin Tağıyev haqqında // İqtisadiyyat. – 2003. – 20 sentyabr. – S.28.
- 128. Əhmədova F.** Hacı Zeynalabdin Tağıyev: Tarixi qayıdış // İqtisadiyyat. – 2003. – 8-14 avqust. – S.7; 22-28 avqust. – S.11.
- 129. Ağayeva, D.** Hacı Zeynalabdin Tağıyev: Həyatı və fəaliyyəti haqqında // Azad Azərbaycan. – 2002. – 1 sentyabr. – S.3.
- 130. İlkin, Q.** Pozulmaz iz: Yaxşılar unudulmur. Hacı Zeynalabdin Tağıyev // İqtisadiyyat. – 2000. – 24-30 avqust. – S.4.
- 131. Tağıyev H.** Hacı Zeynalabdin Tağıyevi ermənilər Naxçıvandan qovub : Hacı Zeynalabdin Tağıyevin nəvəsi ilə müsahibə // Yeni Azərbaycan. – 2000. – 5 may. – S. 15.
- 132. Hacı Zeynalabdin Tağıyevin xatirəsi yad olunmuşdur:** Azərbaycan Dövlət Tarix Muzeyində xalqımızın böyük oğlu H.Z.Tağıyevin vəfat etməsinin yetmiş beşinci ildönümünə həsr olunmuş xatirə gecəsi haqqında // Azərbaycan müəllimi. – 1999. – 4-10 noyabr. – S.6.

- 133. Cabbarov, C.** Xeyriyyəçiyə həsr edilmiş xatirə gecəsi keçirildi : Azərbaycan Tarixi Muzeyində keçirilən böyük insan və xeyriyyəçi Hacı Zeynalabdin Tağıyevə həsr olunmuş xatirə gecəsi haqqında // Azərbaycan. – 1999. – 26 oktyabr. – S.5.
- 134. Faiq, S.** Hacı Zeynalabdin Tağıyevin anım günü // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1998. – 4 dekabr. – S.4.
- 135. Əliyeva, T.** Xeyirxah əməliylə ölməzliyə ucalan insan... : Görkəmli mesenat, xeyriyyəçi Hacı Zeynalabdin Tağıyev haqqında // Azərbaycan. – 1998. – 24 sentyabr.
- 136. Qafarqızı, A.** Hökm: Hacı Zeynalabdin Tağıyev cənabları hüququndan məhrum edilməklə bərabər 2 sənə 6 ay həbsxana şöbəsinə məhkum edilsin // Xalq qəzeti. – 1998. – 5-11 iyun.
- 137. Hüseynzadə, R.** H.Z.Tağıyevin türk sultanına tarixi hədiyyəsi : Böyük şəxsiyyət, maarifpərvər və xeyriyyəçi H.Z.Tağıyevin türk sultanı Sultan Əbdülhəmidə göndərdiyi hədiyyə “Qurani Kərim” haqqında // Azərbaycan müəllimi.- 1996. – 26 mart. – S.4.
- 139. Salamzadə, O.** Əməlisaleh neftxudanın adı ilə : Azərbaycan Kütləvi İnformasiya Vasitələri İşçiləri Həmkarlar İttifaqının rəyasət heyətinin məşhur neftxuda və xeyriyyəçi H.Z.Tağıyevin şərəfinə təsis etdiyi sponsor fəxri diplomlarının təqdimatı haqqında // Azərbaycan. – 1995. – 24 avqust. – S.4.
- 140. Quliyev, T.** Böyük xeyriyyəçi: Hacı Zeynalabdin Tağıyev haqqında // Azərbaycan müəllimi. – 1995. – 20 aprel.
- 141. Bünyadov, Z.** Allah sənə rəhmət eləsin, Hacı ! : Böyük xeyriyyəçi və ictimai xadim H.Z.Tağıyev haqqında // Ədəbiyyat qəzeti. – 1995. – 14 aprel. – S.5.
- 142. Babayev, K.** Böyük həyat : Bakı milyonçusu H.Z.Tağıyev haqqında // Günəş. – 1992. - № 9-10.- Sentyabr-oktyabr.–S.4.
- 143. Əsədli, N.** Axtarışlar davam edir : 2 nömrəli Bakı Taxıl Məhsulları Kombinatı ərazisində yaradılmış H.Z.Tağıyev muzeyi haqqında // Azərbaycan müəllimi. – 1992. – 29 iyun. – S.2
- 144. Şərifzadə, A.** Hacı Zeynalabdin Tağıyev sağ olsaydı... : Azərbaycanın böyük oğlu, milyonçu Hacı Zeynalabdin Tağıyev haqqında // Həyat. – 1992. – 18 iyun.
- 145. Azərbaycanda ilk müsəlman-rus məktəbi :** Milyonçu H.Z.Tağıyevin təşəbbüsü və vəsaiti ilə Bakı şəhərində açılan ilk müsəlman qız məktəbi haqqında // Azərbaycan məktəbi. – 1992. - № 3-6. – Mart-iyun. – S.43-61.
- 146. Əliyev, Ç.** Zeynalabdin Tağıyev: Biznesmen və insan // Ayna. – 1992.– 9-14 fevral. – S.13.
- 147. Əlizadə, R.** Onun adı əbədi yaşayacaq: H. Z.Tağıyevin ənənələrini davam etdirək // Bakı. – 1992.- 29 yanvar.
- 148.Tağıyevin işi :** Böyük milyonçu və xeyriyyəçi H. Z.Tağıyevə qarşı aparılan məhkəmə işi haqqında // Dalğa. – 1991. – 4-10 dekabr. – S.6.
- 149.Səmədzadə, A.** Azərbaycan mesenatları: Azərbaycanın görkəmli dövlət xadimləri, rəssamları, şairləri və milyonçuların Şah İsmayıl Xətəinin, X. Natəvanın, M. M.Nəvvabın, H.Z.Tağıyevin və başqalarının xalqına göstərdiyi xeyirxahlıq əməlləri haqqında // Mədəniyyət. – 1991. – 14 noyabr. – S.1.
- 150.Hacızadə, N.** Dünya durduqca : Hacı Zeynalabdin Tağıyev və Bakıda ilk müsəlman qız məktəbi // Dalğa. – 1991. – 25 sentyabr. – S.4-5.

- 151. İlkin, Q.** Hacı Zeynalabdin Tağıyev : Həyat və fəaliyyəti haqqında // Savalan. – 1991. – 13 sentyabr. – S.4-5.
- 152. İlkin, Q.** Xeyriyyə və maarif cəmiyyətləri Bakı. Unudulmaz illər və adamlar : 1905-ci ildə Bakıda H.Z.Tağıyev tərəfindən yaradılmış “Müsəlman Xeyriyyə Cəmiyyəti” və 1906-cı ildə yaradılmış “Nicat” mədəni- maarif cəmiyyəti haqqında // Bərəkət. – 1991. – 10 sentyabr.
- 153. İlkin, Q.** Milyonçular. Bakı. Unudulmaz illər və adamlar : Hacı Zeynalabdin Tağıyev haqqında // Bərəkət. – 1991. – 7 avqust.
- 154. Mirzəbəyli, İ.** Hacı Zeynalabdin Tağıyev və Şamaxı zəlzələsi. // Dalğa. – 1991. – 21 may. – S.4-5.
- 155. Tağıyeva, Ş.** Hacı Zeynalabdin və Səttar xan hərəkatı : Respublika Elmlər Akademiyası Şərqsünaslıq İnstitutunun Cənubi Azərbaycan şöbəsinin müdiri ilə müsahibə // Kommunist. – 1991. -6 aprel
- 156. Onullahi, S.** Bakıda ilk qız məktəbi : Hacı Zeynalabdin Tağıyevin Bakıda açdığı Bakı Qızlar Məktəbi haqqında // Bakı. – 1991. – 7 mart.
- 157. Əhmədov, C.** Bu tarixdir: Hacı Zeynalabdin Tağıyevin ev binasının inşa edildiyi tarix haqqında // Vətən səsi. – 1991. – 23 yanvar. – S.7.
- 158. Əbdülrəhmanlı, N.** “Tağıyev məktəbi” : Böyük maarifçi və xeyriyyəçi H.Z.Tağıyevin açdığı Bakı Qızlar Məktəbi haqqında // Bakı. -1991. – 17 yanvar
- 159. Babazadə, İ.** Hacı yadımdadı : Müəllifin Hacı Zeynalabdin Tağıyevlə bağlı xatirələri // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1990.- 7 dekabr. – S.8.
- 160. Texnikuma H.Z.Tağıyevin adı verilmişdir :** Bakı Maliyyə-Kredit Texnikumuna görkəmli maarifçi və mesenat Hacı Zeynalabdin Tağıyevin adının verilməsi haqqında // Azərbaycan müəllimi. – 1990. – 7 noyabr. –S.2
- 161. Rzaquliyeva, Z.** Dünya, səndən kimlər keçdi... : H. Z.Tağıyevin Bakıda açdığı qız məktəbi haqqında // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1990. – 7 sentyabr. – S.3-7.
- 162. Süleymanov, M.** Keçmişdən səhifələr : Hacı Zeynalabdin Tağıyev haqqında // Kitablار aləmində. – 1990. - № 2. – Fevral. – S.45-54.
- 163. Məmmədli, Q.** H. Z.Tağıyev, M.T. Sidqi, H.Cavid : H. Z.Tağıyevin Naxçıvan məktəbinə göstərdiyi xeyriyyəçilik əməlləri haqqında // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1990. – 8 iyun. – S.3.
- 164. Hüseynova, D.** Milli məzmun, beynəlmiləl səciyyə : H. Z.Tağıyevin xeyriyyəçilik fəaliyyəti haqqında // Kommunist. – 1989. – 30 noyabr.
- 165. Əsgəroğlu, F.** Bənnalıqdan –milyonçuluğa : H. Z.Tağıyevin uşaqlıq həyatı haqqında // İnşaatçı. – 1989. – 2 sentyabr.
- 166. Ağayev, H.** El məhəbbəti əbədidir : Böyük xeyriyyəçi, mesenat Hacı Zeynalabdin Tağıyev haqqında // Azərbaycan qadını. – 1989. - № 9. – Sentyabr. – S.20-21.
- 167. Bünyadov, Z., Rəhimov, Ə.** Tağıyevin xidmətlərindən nümunələr. // Azərbaycan gəncləri. – 1989. -22 avqust .
- 168. Fərzəli, Ə., Əliyev, M.** Unutmağa haqqımız yoxdur: Azərbaycanın məşhur maarifpərvərlərindən olan H. Z.Tağıyev haqqında // Azərbaycan gəncləri. – 1989. – 4 aprel.

- 169. Nərimanov, N.** Hacı Zeynalabdin Tağıyevin 50 illiyi, məişətə və cəmətə xidmətləri // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1989. – 24 fevral. – S.2.
- 170. Əhmədov, T.** Hacı Zeynalabdin Tağıyevin 50 illiyi, məişətə və cəmətə xidmətləri : N.Nərimanovun eyni adlı kitabı haqqında // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1989. – 24 fevral. - S.2.
- 171. İlkin, Q.** H. Z.Tağıyev fenomeni: Milyonları ilə təkcə Zaqafqaziyada deyil Rusiya imperiyasında məşhur olan Hacı Zeynalabdin Tağıyev haqqında // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1989. – 27 yanvar. – S.8.
- 172. Bağirov, Ə., Kərimov, P.** N.Nərimanovun bir əsəri : N.Nərimanovun milyonçu, maarifpərvər və mesenat H.Z.Tağıyevə həsr etdiyi “Hacı Zeynalabdin Tağıyevin əlli illik məişəti və camaətə xidmətləri” adlı əsəri haqqında // Azərbaycan. – 1989. - № 1. – Yanvar. – S.125.
- 173. Nərimanov, N.** Hacı Zeynalabdin Tağıyevin 50 illik məişətə və cəmətə xidmətləri // Azərbaycan. – 1989. - № 1. – Yanvar. – S.126-132.
- 174. Azərbaycan xalqının tarixindən :** Azərbaycanın böyük oğlu, milyonçu və xeyriyyəçi, ictimai xadim Hacı Zeynalabdin Tağıyev haqqında. – Kommunist. – 1989. – 3 yanvar. – S.4.
- 175. Mehdiyev, S.** Bir daha ilk qız məktəbi haqqında : Böyük xeyriyyəçi və maarifçi H.Z.Tağıyevin təşəbbüsü ilə Bakıda açılan ilk qız məktəbi haqqında // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1988. – 16 dekabr.

HACI ZEYNALABDİN TAĞIYEV MÜKAFATI

- 176. H. Z.Tağıyev Fəxri Nişanının Nizamnaməsi** // Aydınlıq. – 1993 . – 31 dekabr.
- 177. H. Z.Tağıyev. Fəxri Nişanının təsviri** // Aydınlıq.- 1993. -31 dekabr.
- 178. H. Z.Tağıyev adına Medalın təsviri** // Aydınlıq. – 1993. – 31 dekabr.
- 179. H. Z.Tağıyev adına Azərbaycan Milli Mükafatlarının Nizamnaməsi** // Aydınlıq. – 1993. –31 dekabr.
- 180. Namizədlərin Mükafata təqdimi qaydası:** H. Z.Tağıyev Mükafatının təsis edilməsi haqqında // Aydınlıq. – 1993. – 31 dekabr.
- 181. Hacı Zeynalabdin Tağıyev adına Azərbaycan Milli Mükafatlar Komitəsinin qərarı** // Xalq qəzeti. – 1992. – 30 may.
- 182. Təbrik edirik :** Hacı Zeynalabdin Tağıyev adına Azərbaycan Milli Mükafatlarına layiq görülmələr // Xalq qəzeti. – 1992. – 28 may.
- 183. “Hacı Zeynalabdin Tağıyev adına Azərbaycan Milli Mükafat”ın statusu** // Azadlıq. – 1992. – 27 may. – S.7.
- 184. Hacı Zeynalabdin Tağıyev Fəxri Nişanının statusu** // Azadlıq. – 1992. – 27 may. – S.7.
- 185. Hacı Zeynalabdin Tağıyev adına Xeyriyyə Fondunun qərarı** // Azadlıq. – 1992. – 27 may. – S.7.

HACI ZEYNALABDİN TAĞİYEVİN QIZI SARA XANIM HAQQINDA

12.1. KİTABLARDA

186. Dilbazi, M. Milyonçunun yoxsul qızı : Şeir milyonçu Hacı Zeynalabdin Tağıyevin qızı Sara xanıma ithaf olunub // Dilbazi M. Fikir ümmanında. – Bakı : “E.L.” NPŞ MMC, 2014. – S.276-278.

187. İsmayıl, Y. Sara xanımla üç görüş : Məşhur milyonçu və xeyriyyəçi H.Z.Tağıyevin qızı Sara xanımla atası ilə bağlı müsahibə / İsmayıl Y. Sırr. – Bakı : Gənclik, 1992. – S.176-183.

188. Həsənzadə, N. Hacınin qızı : Şeir H.Z.Tağıyevə və qızı Sara xanıma həsr olunub / Həsənzadə N. Seçilmiş əsərləri. – Bakı: Şərq-Qərb, 2004. – S.92-93.

12.2. DOVRİ MƏTBUATDA

- 189. Dünyaminqızı, Q.** Böyük xeyriyyəçinin bəxtsiz övladları : Hacı Zeynalabdin Tağıyevin qızlarının qəribə taleyi haqqında // Kəspı. – 2016. – 29 iyul. – S.7.
- 190. Dünyaminqızı, Q.** Sovet adamlarından qorxan Sara xanım. Yaxud ata evının soyuq pilləkənlərində üç-beş dəqiqə oturmaq üçün göz yaşları təkən milyonçu qızı // Kəspı. – 2015. –6 yanvar. S.15.
- 191. Sara Tağıyevanın anım tēdbiri keçirilib :** AMEA-nın Milli Tarix Muzeyində məşhur mesenat, sahibkar Hacı Zeynalabdin Tağıyevin qızı Sara xanıma həsr olunmuş anım mərasimi haqqında // Kəspı. – 2011. – 16 dekabr. – S.16.
- 192. Rəhimzadə, M.** Təlatümlərdən keçən ömürlər : Milyonçu H. Z. Tağıyevin nəvəsi Səfiyyə Səlimxanovanın həyatı və xeyriyyəçilik fəaliyyəti haqqında // Respublika. – 2005. – 29 aprel. – S.7.
- 193. Məmmədov, V.** Xeyirxah milyonçunun qızı və onun acı taleyi barədə xatirə-oçerk : N.Həsənlinin milyonçu H. Z.Tağıyevin qızı Sara xanıma həsr etdiyi “Milyonçunun dilənçi qızı” adlı xatirə-oçerk kitabı haqqında // Azərbaycan. – 2001. – 27 yanvar. – S.6.
- 194. Fərəcullayev, F.** Ot kökü üstə bitər... : Azərbaycanın məşhur mesenatı H. Z.Tağıyevin nəvəsi Sara xanımın qızı Səfiyyə Abdullayevanın xeyriyyəçilik fəaliyyəti haqqında // Xəlf qəzeti. – 1998. – 10 aprel. – S.6.
- 195. Əliyeva, T.** Səfiyyə xanım babası Hacı Zeynalabdinin yolunu davam etdirir : Səfiyyə xanım Abdullayevanın xeyriyyəçilik fəaliyyəti haqqında // Azərbaycan. – 1998. – 27 mart. – S.6.
- 196. Axundov, F.** Bağışla bizi, Sara xanım : Məşhur xeyriyyəçi Hacı Zeynalabdin Tağıyevin qızı haqqında // Bakı. – 1992. – 17 yanvar. – S.2.
- 197. Mirzəbəyli, İ.** Sara xanım dünyasını dəyişdi : H. Z.Tağıyevin qızı Sara xanımın dəfni // Dəlğa. – 1991. – 24-30 dekabr. – S.5.
- 198. Səfərov, M.** O, indi tək deyil : Hacı Zeynalabdin Tağıyevin qızı Sara xanım haqqında // Həyat. – 1991. – 23 may.
- 199. Knyaz, A.** Ömür keçdi, gün keçdi... : və ya Zeynalabdin Tağıyevin qızı Sara xanımın həyatından bir-iki yarpaq // Mübarizə. – 1991. – 26 aprel. – S.5.
- 200. Həsənəliyev, N.** Əsrin yaşadı ilə görüş : Müəllifin böyük maarifçi, tərəqqipərvər milyonçu H. Z.Tağıyevin qızı Sara xanımla olan görüşü və onun atası ilə bağlı xatirələri haqqında // Azərbaycan. – 1989. - № 12. – Dekabr. – S.145-165.
- 201. Ağayev, H.** Sağ olsun mənim nəcib xəlfim ! : H. Z.Tağıyevin qızı Sara xanım Sarayeva haqqında // İnşaatçı. – 1989. – 14 sentyabr.
- 202. Qurban, T.** Səsimə hay verən var : Böyük xeyriyyəçi H. Z.Tağıyevin qızı Sara xanım haqqında // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1989. – 21 aprel. – S.8

12.3. SARA XANIM TAĞIYEVAYA HƏSR OLUNMUŞ ƏSƏRLƏR

203. Gün, N. Saranın köksü qan şamı... : Hacı Zeynalabdin Tağıyevin qızı Sara xanıma ithaf olunmuş şeir // Aydınlıq. – 1991. – 20 dekabr.

HACI ZEYNALABDİN TAĞIYEV ƏDƏBİYYATDA VƏ İNCƏSƏNƏTDƏ

13.1 KİTABLARDA

- 204. Bayram, T.** Hacı Zeynalabdin Tağıyevin abidəsi qarşısında : Şeir / Bayram T. Seçilmiş əsərləri. – Bakı : Lider nəşriyyatı, 2005. – S.154.
- 205. Cavid, H.** Hacı Zeynalabdin Tağıyevin yardımı münasibətilə : Şeir / Cavid H. Əsərləri. 5 cildə. I cild. – Bakı : Lider nəşriyyatı, 2005. – S.117-119.
- 206. Xəzri, N.** Hacı Zeynalabdin çılgırağı : Şeir / Xəzri N. Seçilmiş əsərləri. – Bakı : Lider nəşriyyatı, 2004. – S.115.
- 207. Nəsrəddinov, N.** “İşıq” qəzeti Hacı Zeynalabdin Tağıyevin bir portreti haqqında / Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyi. – 2011. – Bakı : “Elm”. – 2011. – S.195-199.

13.2 DÖVRİ MƏTBUATDA

- 208. Əliyev, Z.** Bir portretin tarixi : Hacı Zeynalabdin Tağıyevin naturadan çəkilmiş portreti haqqında // Ədəbiyyat qəzeti. – 2016. – 16 iyul. – S.31.
- 209. Paşayeva, A.** Xeyirxahlıq simvolu. Hacı Zeynalabdin Tağıyev öz əməlləri ilə xalqın əbədi rəğbət və hörmətini qazanmışdır // Kaspi. – 2016. – 26 yanvar. – S.13.
- 210. Əliyev, Z.** “Mesenat”ın obrazı rənglərin işığında : Hacı Zeynalabdin Tağıyevin ilk portreti necə yaranıb ? // Kaspi. – 2015. – 31 oktyabr. – 1 noyabr. – S.24.
- 211. Məlikov, Q.** Qəsəbədə Hacı Zeynalabdin Tağıyevin büstü açılmışdır : Xalqımızın xeyriyyəçi oğlu Hacı Zeynalabdin Tağıyevin büstünün Hacı Zeynalabdin qəsəbəsində açılışı haqqında // Sumqayıt. – 2013. – 14 sentyabr. – S.1.
- 212. Xatirəsi könüllərdə yaşayır :** Sumqayıtın Hacı Zeynalabdin qəsəbəsində məşhur mesenatın abidəsinin açılışı haqqında // Xalq qəzeti. – 2013. – 13 sentyabr. – S.6.
- 213. Quliyev, İ.** Oliqarxiya milli elitadır mı ? : Neft milyonçusu və böyük xeyriyyəçi H.Z.Tağıyevin xalqı və milləti üçün etdiyi xeyirxah əməlləri haqqında // Kaspi. – 2012. – 16 noyabr. – S.5.
- 214. Xatırlananlar :** Yazıçı Əli Əmirlinin H.Z.Tağıyevə həsr etdiyi “Mesenat” dramının səhnə təcəssümü haqqında // Mədəniyyət. – 2008. – 24 aprel. – S.4.
- 215. Səhnəmizdə “Mesenat” :** Yazıçı Əli Əmirlinin böyük xeyriyyəçi Hacı Zeynalabdin Tağıyevə həsr etdiyi “Mesenat” tamaşasının Azərbaycan Dövlət Milli Dram Teatrında göstərilməsi haqqında // Mədəniyyət. – 2005. – 13 noyabr. – S.8.
- 216. Dadaşov, A.** Böyük maarifçinin draması : Yazıçı Əli Əmirlinin milyonçu Hacı Zeynalabdin Tağıyevə həsr etdiyi “Mesenat” pyesi haqqında // Ədəbiyyat qəzeti. – 2005. – 25 fevral. – S.2.
- 217. Əmirli, Ə.** Mesenat : Dram H.Z.Tağıyevə həsr olunub. // Azərbaycan. – 2004. - № 10. – S.6 -49.

218. Nəzirli, Ş. “General Tağıyev” marşı : V. M. Kneydinin məşhur milyonçu Hacı Zeynalabdin Tağıyevə həsr etdiyi “General Tağıyev” marşı haqqında // Azərbaycan. – 1999. – 14 fevral. – S.4.

219. Nəzirli, Ş. “General Tağıyev” marşı : V. M. Kneydinin məşhur milyonçu Hacı Zeynalabdin Tağıyevə həsr etdiyi “General Tağıyev” marşı haqqında // Yeni fikir. – 1991. – 26 dekabr.

220. Qurban, T. Məzarım başından kəsilsə ayaq : Şeir H. Z.Tağıyevə həsr olunub // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1990. – 19 oktyabr. – S.2

221.Hacı Zeynalabdin Tağıyevə abidə : Bakı Toxuculuq Tikiş İstehsalat Birliyinin ərazisində ucaldılan Azərbaycan neft sənayeçisi, mesenat H. Z.Tağıyevin abidəsi haqqında // Azərbaycan müəllimi. – 1991. – 2 oktyabr. – S.2.

222. Xanlarov, K. H. Z.Tağıyev : Portret // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1990. – 22 iyun. – S.4.

223. Qılman, İ. Hacı Zeynalabdin Tağıyev : Tarixi oçerk // Karvan. – 1990. - № 9. – S.3-9.

225. Qurban, T. Hacı Zeynalabdin : Poemadan bir fəsil // Kommunist. – 1990.- 21 sentyabr.

224. İnqilab. H. Z.Tağıyev və teatr // Qobustan. – 1991. - № 3. – İyul-sentyabr. – S.3-8.

226.Nəcəfov, M. Bir portretin tarixçəsi : Hacı Zeynalabdin Tağıyev // Elm və həyat. – 1990. – № 4. – S.20.

227. Hacıyev, N. Dünya durduqca : Əsər milyonçu H.Z.Tağıyevə həsr olunub // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1990. – 27 aprel. – S.4.

228. Əliyev, Z. Bir portretin tarixi : Görkəmli rus sovet rəssamı İ. Brodskinin fırçasından çıxan milyonçu Hacı Zeynalabdin Tağıyevin portretinin tarixi və portretlə bağlı aparılan axtarışlar haqqında / /Ədəbiyyat və incəsənət. – 1988. – S.8.

13.3 AVTOREFERAT

229. Məmmədov, S. Azərbaycanda qadın təhsili və Azərbaycanın tərəqqipərvər qadınlarının maarifçilik fəaliyyəti : XIX əsrin ikinci yarısı – 1920-ci ilə qədər : Böyük xeyriyyəçi H. Z.Tağıyevin təşəbbüsü və köməyi ilə Bakıda açılan qız məktəbi haqqında : Avtoreferat. – Bakı : 1996. – S.28-29.

ОТ СОСТАВИТЕЛЯ

Центральная библиотека им. С. Вургуна составила библиографический указатель под названием « Отец народа» посвященный великому сыну Азербайджана, миллионеру, благотворителю и общественному деятелю Гаджи Зейналабдину Тагиеву.

В Библиографическом указателе, составленном с целью ознакомления читателей с жизнью и широкой деятельностью Г.З.Тагиева, собраны материалы с 1988-2016 года.

Указатель состоит из подразделов раскрывающих основные даты жизни и деятельности Г.З. Тагиева, высказываний выдающихся личностей об Г.З.Тагиеве, книги о нем, авторефераты, а также материалы, изданные в периодической печати.

Указатель содержит так же материалы о дочери Г.З. Тагиева, Саре ханум.

Библиографический указатель составлен по хронологическому принципу в алфавитном порядке внутри.

Указатель составлен на азербайджанском и русском языках.

Указатель предназначен для широкого пользования массой читателей.

ГАДЖИ ЗЕЙНАЛАБДИН ТАГИЕВ

ЖИЗНЬ

Гаджи Зейналабдин Тагиев родился в Баку в 1823 года. Точная дата рождения Зейналабдина Тагиева до сих пор вызывает споры из-за неграмотности его родителей и несколько запутанной системы регистрации рождения по религиозным книгам. Родился и рос он в Ичеришехере в бедной неймущей семье башмачника Таги. Мать, Умми ханум, скончалась, когда мальчику было десять лет.

Отец женился во второй раз и имел 5 дочерей от второй жены. Маленький Зейналабдин с самых ранних лет работал, чтобы помочь своей большой семье. В 10 лет отец устраивает его подмастерьем к одному из Бакинских каменщиков. В 12 лет он уже обтёсывал камни, а в 15 лет начинает работать каменщиком. Вскоре становится строителем-подрядчиком. Уже обладая немалым состоянием, Тагиев лично контролировал строительство всех своих домов, в частности каменотёсные работы. В 20-летним возрасте Тагиев приступает к подрядным работам, а затем пробует себя в торговле мануфактурой.

ПРЕДРИНИМАТЕЛЬСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ Г.З.ТАГИЕВА**Нефтяная промышленность и транспорт**

В 1870 ему уже принадлежал небольшой керосиновый завод с двумя котлами. Успех в керосиновом производстве привёл к созданию компании «Г.З.В.Тагиев». В 1873 году Тагиев с компаньонами арендовал землю в Биби-Эйбате. Расходы с каждым днём росли, а нефти всё ещё не было. Купив у компаньонов их долю, он становится единоличным владельцем участка земли. Наконец, в 1878 г. Из скважины забил фонтан «чёрного золота». Тагиев понимал, что для увеличения доходов надо вкладывать инвестиции и в другие отрасли. Разбогатев, Тагиев первым делом прокладывает шоссейную дорогу из города до своего промысла, что находился в Биби-Эйбате, а затем удлиняет её до Биби-Эйбатской мечети. К началу 80-х годов XIX века тагиевской фирме принадлежали 30 десятин нефтеносной земли в селениях Балаханы и БибиЭйбат, две шхуны для перевозки нефтепродуктов, склады в Царицыне, Нижнем Новгороде и Москве, два завода : керосиновый и по выпуску смазочных масел.

В связи с созданием фирмы «Мазут» - торгового предприятия ротшильдовского Каспийско-Черноморского товарищества по совету Гаджи Зейналабдина местными капиталистами во главе с Чолаг Агабалой Гудиевым было создано акционерное общество нефтепровода «Баку-Батуми». Нефтепровод, считавшийся в то время грандиозным сооружением, должен был протянуться от Баку на 800 километров- через Куринскую низменность, склоны Малого Кавказа, подножье Сурамской крепости и Рионскую низменность, соединив берег Каспия с берегом Чёрного моря. С вводом в действие нефтепровода Бакинская нефть открывала себе широкую дорогу на международные нефтяные базары. Строительство нефтепровода началось в 1897 году, а завершили его десять лет спустя в 1907 году. В начале ноября 1887 года Тагиев вместе с пятью другими капитала владельцами создал акционерное общество конно-железных дорог. В городе началось сооружение конки. Дорога вступила в строй в 1889 году и произвела настоящую революцию в городском транспорте.

ТЕКСТИЛЬНАЯ ПРОМЫШЛЕННОСТЬ

В начале века начала работу хлопчатобумажная фабрика Гаджи Зейналабдина Тагиева. Хозяин построил для рабочих мечеть, а для их детей школу, из различных мест пригласил учителей, установил для них приличное жалование, организовал для рабочих вечерние курсы самообразования, открыл аптеку и медпункт. Построил мельницу. Труднее всего, оказалось, добиться разрешения на постройку фабрики. Завязалась ожесточенная борьба с 28 крупнейшими фабрикантами во главе с «королём русского текстиля» Саввой Морозовым. Их тревожила близость к Баку хлопковых плантаций, в результате чего себестоимость продукции будет намного ниже. Они опасались выпустить из рук рынка сбыта в Иране и Турции, в русском Туркестане. Да и в самом Закавказье бязь неминуемо упадет в цене. Та же самая угроза нависла над рынками сбыта на Ближнем Востоке и в Средней Азии, во всем мусульманском мире. О сложившейся ситуации проведал эмир Бухары. Он предложил Тагиеву построить фабрику либо в самой Бухаре, либо в Самарканде или Хиве, обещая, что обеспечит производство дешевым и добротным сырьём. Тагиев отклонил его предложение, заявив, что фабрика нужна Баку. Следует отметить, что в конце XIX века, прежде чем строить фабрику, Гаджи Зейналабдин приобрел в Джеванширском уезде 26 тысяч десятин, именуемой «Эльдар мюлькю» - «Эльдаров надел». В первый же год он расширил здесь посеы хлопка с 40 до 250 десятин, урожайность хлопчатника выросла в шесть раз. В деле получения разрешения на строительство фабрики положительную роль сыграл высокопоставленный чиновник Петербурга по фамилии Ермолов. Как бы там ни было, фабрика была отстроена и пущена в ход. Однако разозленные конкуренты устроили ночью, пожар на фабрике. Рабочие своими силами потушили пожар, однако урон оказался значительным. Сгорели склады с готовой продукцией, вышла из строя часть оборудования. Фабрика Тагиева стала в России одним из предприятий, оснащенных самой современной для того времени техникой. Сюда завезли из Европы две с половиной тысячи различных механизмов. Такакие станки закупили в Англии. Предприятие должно было выпускать тридцать миллионов аршин бязи в год. По тем временам это означало миллион 700 тысяч рублей золотом. Бакинская текстильная фабрика, двадцать девятая по счету в России, стала новой отраслью производства в Азербайджане. Она была первым и единственным предприятием подобного рода на всем Кавказе. Этой фабрике разрешили выпускать только бязь. Фабриканты центра России воспрепятствовали выпуску на этой фабрике ситца и других тканей. Продукция фабрики на первых порах продавалась в Закавказье, Туркестане и Персии. Спустя несколько лет бязь с тагиевской фабрики пошла во все мусульманские страны. Её покупали для погребения покойников, из неё делали покаянное одеяние те, кто совершал паломничество к святым местам — в Мекку, Кербалу, Хорасан. Ведь эта бязь была выткана на фабрике мусульманина руками правоверных рабочих и мастеров. Пустив в ход фабрику, Тагиев

решил расширить ткацкое дело в Закавказье и отправил в Тифлис Алескер-бека Махмудбекова, поручив тому арендовать землю. Вскоре по улице Михайловской выросло здание ещё одной тагиевской фабрики, выпускающей бязь. Сырьём её снабжал западные районы Азербайджана, занимающиеся хлопководством. Транспортные расходы были минимальными, а себестоимость продукции низкой.

РЫБНАЯ ПРОМЫШЛЕННОСТЬ

От азербайджанского берега Каспия и до Махачкалы, на протяжении 300 км раскинулись рыбные промыслы Тагиева. Почти все северные промыслы Дагестана были объединены фирмой Тагиева. В Дагестане, в основном, занимались ловом сельди, а на куринских рыбных промыслах отлавливали лосося, осетра, белугу, севрюгу и пр. Рыбные промысла на берегу Куры Тагиев арендовал у государства. Тагиев содержал завод по производству икры. Вся продукция отправлялась в Россию и Европу.

ВЛАДЕНИЯ

В 1896-1901 годах, по проекту польского архитектора И.Гославского, Гаджи Зейналабдин выстроил в центре Баку большой дворец. Все четыре фасада этого величественного особняка и гигантские купола на крыше издалика привлекают внимание. Одна сторона здания смотрела на Баятинскую, другая на Старую Полицейскую, третья выходила на Меркурьевскую, четвёртая на Горчаковскую улицы. (ныне здесь находится музей история Азербайджана).

Эффектность и выразительность внешнего облика, изящество архитектурных деталей отличают это здание, одно из красивейших в Баку. В центре Москвы, неподалеку от Румянцевского музея, Тагиев выстроил четырёхэтажный особняк, где останавливался, когда приезжал в Москву. На каждом из четырёх углов и главного входа горел огромный газовый фонарь, заливая весь квартал ярким светом. Тагиев был владельцем мельницы, рыбопромышленником, торговцем и хозяином грузовых судов. Ему принадлежали также леса в Губе, Евлахе, Атлыхане. В живописных окрестностях Энзели и Решта раскинулись густые леса, также принадлежавшие Гаджи Зейналабдину, который отстроил здесь красивое имение, имел свою деловую контору. Подобные же представительства у Гаджи были во многих городах. В Иране ему принадлежало несколько караван-сараев, в Москве Тагиев построил четырёхэтажный дворец. В этих лесах охотился Великий князь Михаил Александрович, брат Николая II и в благодарность передал бакинскому миллионеру золотую чарку, украшенную драгоценностями. Тагиев сам имел торговые, грузовые и пассажирские суда.

БЛАГОТВОРИТЕЛЬНОСТЬ

Гаджи Зейналабдин Тагиев остался в памяти народа, как щедрый меценат. В частности, он сделал следующие пожертвования в благотворительных целях, на здание мусульманского благотворительного общества в Петербурге 11000 рублей, для женской русской школы «Святая Нина» 5000 рублей, ремонт мечетей Кавказа и Дагестана 500 рублей, для благоустройства Бакинского кладбища 5000 рублей, на ремонт Астраханской мечети 5000 рублей на строительство здания медресе в Тегеране 55000 рублей, в помощь школе «Саадат» — 5000 рублей, для детей сирот, для больных женщин и вдов — 8500 рублей, для коммерческого училища и обучения мусульманских детей — 50000 рублей и. т. д. Действовавшие в Баку мусульманское, русское, армянское и еврейское благотворительные общества избрали Тагиева почётным председателем. Он посылал талантливую молодёжь на учёбу в вузы Москвы, Казани, Петербурга, европейские университеты. Он строил здания для школ, оказывал материальную помощь и поддержку интеллигентам. На пособия Тагиева учился и Нариман Нариманов.

В 1883 году он строит на свои средства здание драматического театра. В 1893 году Гаджи Зейналабдин значительно расширяет здание театра. В 1909 году реакционеры подожгли театр, но Тагиев отстроил его заново. В 1910 году праздновалось тридцатилетие первой театральной постановки в Баку. В связи с этим событием Узеир Гаджибеков сочинил даже торжественный марш. Когда Гаджи Зейналабдин появился в театре, его приветствовали весьма почтительно: оркестр заиграл марш, артисты с уважением расступились, а весь зал, стоя, рукоплескал щедрому меценату.

Произведение Нариман Нариманова «Надир-шах Афшар» также было издано на средства миллионера Тагиева, равно как и произведения Султана Меджида Ганизаде.

В то время заключённых содержали на острове Наргин. Родные и близкие находящихся там заключённых с большим трудом добирались туда и обратно. В конце концов, народ обратился к Гаджи Зейналабдину с просьбой помочь ему в этом деле. Тагиев, недолго думая, отдал под тюрьму пятиэтажное здание мельницы, которую он выстроил между Куба-мейданы (площадь Физули) и Кемюр-мейданы. Мукомольные машины и оборудование, выписанные из-за границы разместились в новом здании. Оно было построено недалеко от текстильной фабрики здесь же, близ фабрики, Тагиев выстроил дом для себя и своей семьи.

У Тагиева есть большие заслуги в области книгоиздания. Интересна история перевода Корана на азербайджанский язык. Реакционное духовенство яростно сопротивлялось переводу Корана, доказывая, что изречения Корана суть божественного происхождения, а потому никто не имеет права вникать в их смысл и переиначивать их по-своему. Тагиев отправляет кази Мирмагомеда Керима в Багдад, откуда тот привозит официальное разрешение на перевод. Переводником был сам кази Мирмагомед Керим. На средство Тагиева печатаются книги Сейда Азима Ширвани и Мухаммеда Хади.

Тагиев внёс огромный вклад в развитие образования, открыв первую мусульманскую школу для девушек. Духовенство опять встало на пути у Тагиева. Противники открытия школы оскорбили сторонников Тагиева: дом кази Мирмагомеда чуть не сожгли, а ворота ахунда Абутураба измазали нечистотами. Тагиев посылает молу Мирза Мухаммеда по святым местам за разрешением от самых уважаемых муртазидов.

В 1901 году вложив 300 тыс. рублей (по тем временам огромнейшие деньги) Тагиев открывает первую в Баку женскую школу. Это была единственная школа европейского типа не только в Баку и Азербайджане, но и во всём мусульманском мире. Школа находилась на Николаевской улице.

Сейчас здесь размещается Институт рукописей Академии наук Азербайджана. Здание школы занимало место в 864 квадратных метров. Своей красотой, лаконичностью и строгим изяществом оно вписало новую блестящую страницу в архитектуру Николаевской улицы.

Первым директором школы была Ганифа Меликова (жена Гасан бека Зардаби). В школу приняли 58 девочек, 35 из них были из бедных семейств.

Их освободили от платы за учение. Расходы на питание и одежду взялся возмещать Тагиев. Школа представляла собой закрытый пансион. Пансионеркам разрешалось навещать родителей один раз в неделю — по пятницам, с 10 до 17 часов дня. Занятия в школе начались 7 сентября 1901 года. А 9 сентября состоялась праздничная церемония открытия. По этому случаю пришло множество поздравительных телеграмм из Крыма, Узбекистана, Петербурга, Казани и других мест. Сенатор Янковский, к примеру, писал Тагиеву: *«Желаю успехов Школе, для открытия которой вы приложили столько усилий...»*. А Тагиев, выступая перед собравшимися, сказал: *«Эту женскую школу мы должны в будущем превратить в гимназию. Сие моя заветная мечта»*. На церемонии открытия выступало много интеллигентов. Среди тех, кто не мог скрыть бурной радости по поводу этого знаменательного события, был редактор первой азербайджанской газеты «Экинчи» («Пахарь») Гасан бека Зардаби. Своё пламенное выступление он закончил следующими словами: *«Долгие тебе лета, Гаджи!»*.

На торжественной церемонии первого выпуска Гаджи Зейналабдин подарил выпускницам Коран, переведённый на азербайджанский язык, произведения Льва Толстого, Пушкина, Лермонтова, новые платья, памятные сувениры. С той поры дарить выпускницам подарки сделалось добрым обычаем. Когда шах Ирана посетил проездом Баку, его супруга нанесла визит в эту школу и подарила каждой ученице в память о встрече золотую десятку на золотой цепи. Девочки носили подарок, как амулет. Следует особо сказать о школьной библиотеке. И здесь Гаджи Зейналабдин не пожалел средств. В библиотеке была собрана значительная часть русской, зарубежной и восточной классики. Получали в школе множество газет и журналов. Некий француз по имени Да Бай в книге, изданной в Париже, назвал первую мусульманскую женскую школу в Баку непостижимым чудом. В Баку к 1915 году было уже 5 женских школ. Одна из них — в рабочем районе города — Балаханах. Тагиев имел немалые заслуги и перед Российской империей: своими благотворительными делами он способствовал развитию просвещения и культуры, способствовал претворению в жизнь многих полезных начинаний. Поэтому по высочайшему указу ему было присвоено звание действительного статского советника.

Он также предлагал материальную помощь правительству АДР. Гаджи Зейналабдин Тагиев посылает денежные средства в Иран сторонникам революционного движения Саттар-хана и что надобно принять соответствующие меры пресечения. В октябре того же года градоначальство получило ещё одно предписание от начальника Канцелярии наместника. Градоначальник пригласил к себе Тагиева и Мухтарова, напомнил им о том, что Российская империя связана узами дружбы с персидским монархом. Не следует помогать иранским смутьянам и тем вызывать законное недовольство шаха. Сие может бросить тень на взаимоотношения двух держав. Тагиев ответил градоначальнику.

Когда оставалось завершить кладку, заделать последний камень на главном куполе мечети, каменщик отложил в сторону свой мастерок. Послали за Гаджи Зейналабдином Тагиевым, рукой которого был уложен первый камень в фундамент мечети «Таза Пир». «Первый каменщик» заложил её, ему же принадлежала честь её

завершения. В 1895 году Гаджи Зейналабдин Тагиев основал в пригородном посёлке Мардакян школу садовников и цветоводов, заложил в песчанике опытную рощу, пытаясь решить задачу озеленения Баку. Надо сказать, что выпускники школы через несколько лет выросли в отряд умелых специалистов, которые принесли немало пользы родному городу. В 1892 случилась засуха и недород; цены на ячмень и пшеницу подскочили в десять раз. С другой стороны, началась эпидемия холеры. Люди погибали от голода и болезней. Перекупщики, наживаясь на народном горе, продавали пшеницу, ячмень и просо по дорогой цене. Гаджи Зейналабдин соорудил четыре деревянных амбара, которые засыпал ячменем, рисом, пшеницей и мукой.

Всё содержимое амбаров он раздал сиротам, больным и голодным. По этому случаю в народе даже ходила частушка :

Гаджи Зейналабдин —

Верный богу господин.

Хлебный отворил амбар,

Обездоленным раздал.

В 1899 Гаджи Зейналабдин Тагиев заключил с иностранной фирмой договор на 25 тысяч рублей, пригласил из Франкфурта-на-Майне известного инженера Вильяма Линдлея, который имел опыт прокладки водопровода в городах Европы. Он поручает Линдлею провести изыскательские работы и доводит до сведения городской управы, что водопровод будет проведён в любом случае — с помощью государственной казны или за его собственный счёт. Линдлей находит в окрестностях Кубы, в 190 километрах от Баку, шолларскую воду. По его расчётам, этой воды вполне достаточно для водоснабжения города. Члены городской управы с недоверием отнеслись к этой находке и постарались похоронить проект заживо. Но Тагиев встал на защиту проекта и водопровод был проведён. Церемония прошла весьма торжественно. Кази Мир Магомед Керим выступил перед собравшимися с Кораном в руках. Он напомнил, что вода явилась основой божественного мироздания, прочёл благодарственную суру из Корана, помолился за здоровье государя-императора и членов царской фамилии. Поздравив горожан с завершением строительства водопровода, кази пожелал многие лета всем тем, кто приложил силы и средства к этому благородному делу, особенно отметив при этом заслуги Гаджи Зейналабдина Тагиева, которому и была доверена честь первому открыть кран. Эту честь Гаджи разделил со старым кузнецом, самоотверженно потрудившимся на прокладке водопровода — мастером Агаджаве. Азербайджанское население города Шуша посылало отчаянные телеграммы Гаджи Зейналабдину Тагиеву. Тот, как действительный статский советник, используя право, данное ему законом, телеграфирует Воронцову-Дашкову, мол, я послал в Шушу верблюжьим караваном и фургонами продовольствие для оказания помощи голодающему населению города; прошу вас обеспечить безопасность людей и груза. Наместник переадресовал депешу своему заместителю по военным делам — Греневу.

НАГРАДЫ И ТИТУЛЫ

За добросовестное и отчётливое выполнение работ по военно-инженерному ведомству с 1868 по 1871 годы награждён серебряной медалью с надписью «За усердие», за устройство своими средствами водопровода в Баку награждён той же медалью, состоял также почетным попечителем Бакинской Мариинской женской гимназии, почётным смотрителем Тифлисского мусульманского училища Алиева учения, попечителем и учредителем сельскохозяйственной школы садоводства в селении Мардакян Бакинского уезда, почётным членом благотворительного общества судебного ведомства.

Имел орден Святого Станислава третьей степени , три золотые медали, три серебряные, из иностранных орденов — три персидских ордена Льва и Солнца и один бухарский золотой орден «Восходящей звезды» первой степени. 17 августа 1905 года был пожалован почётным титулом советника коммерции за полезную деятельность в области отечественной торговли и промышленности, а 25 января 1907 года в действительные статские советники.

СЕМЬЯ

Гаджи Зейналабдин был женат дважды. От первой жены Зейнаб ханум он имел 2 сыновей (Исмаил), Садах) и дочь (Ханым). Сын Исмаил был избран во 2-ю Государственную Думу, однако в Петербург не приехал. Старшая дочь известного генерал-лейтенанта Араблинского Нурджахан была женой сына Тагиева Исмаила.

Будучи в гостях у сына, Гаджи понравилась младшая дочь Араблинского Сона и он женится на ней. У них было 3 дочери и 2 сына. Дочери: Лейла (впоследствии выходит замуж за сына Шамси Асадуллаева), Сара и Сурая. Сыновья: Мохаммад и Ильяс. Мохаммад, будучи офицером «Дикой дивизии» был убит во время столкновения между мусульманскими и русско-армянскими частями в городе Ленкорань, на юге страны, и его тело было перевезено домой для соответствующих траурных церемоний и погребения, которое было назначено на 27 марта 1918 года. Его похороны, как отмечает Майкл Смит, стали для Баку «самыми важными и памятными похоронами за много лет». Гаджи Зейналабдин Тагиев не пожалел расходов, чтобы почтить память своего сына. Мусульманские кварталы города были охвачены трауром. Толпы мусульман выражали своё горе по погибшему, как они выражали своё горе по павшему имаму Хусейну в Мухаррам. А после того, как Бакинский Совет разоружил небольшую группу почётного караула Мохаммада Тагиева и запер её на корабле, начались мартовские события, охватившие всю Бакинскую губернию и приведшие к многотысячным жертвам, в основном среди мусульманского населения.

Брат Мохаммада, Ильяс умирает от болезни. Своих дочерей — Сару и Лейлу — Гаджи Зейналабдин решил отправить учиться в Смольный институт. Послал соответствующие документы в Петербург и стал ждать ответа. Из Смольного пришёл отказ, мол, в связи с тем, что вы — не бек, не хан и вообще не принадлежите к аристократическому сословию, выполнить вашу просьбу не можем. В нашем институте обучаются лишь дети графов, князей, ханов, беков, эмиров. Тогда жена Тагиева — Сона-ханум — представила официальные документы о том, что её отец — доблестный генерал русской армии Араблинский, награждённый царем золотым оружием. Эти девочки — внучки генерала, а следовательно, имеют право на привилегии. Благодаря заслугам деда, дочек Тагиева приняли в Смольный институт.

КОНЕЦ ЖИЗНИ

С приходом большевиков к власти ситуация изменилась. У миллионеров было конфисковано всё личное имущество. По просьбе мардакянцев Нариман Нариманов предоставил Тагиеву право выбора места жительства. Гаджи выбрал дом в Мардакянах в близи Баку.

Гаджи Зейналабдин Тагиев умер в 1924 года на 101 году жизни. На похоронах принимало участие огромное количество людей. Из всех окрестных сел простые люди привозили рис, мясо, другие продукты, предназначенные для поминальных обедов. Благодаря Нариманову появился некролог в бакинской газете «Коммунист». Газета «Бакинский рабочий» поместила следующее объявление:

Кончина З.А.Тагиева. 1 сентября скончался в Мардакянах от воспаления лёгких на 101 году жизни Зейнал Абдин Тагиев. Покойный был известен как один из крупных промышленников и финансистов и большой филантроп.

ОСНОВНЫЕ ИСТОРИЧЕСКИЕ ДАТЫ ЖИЗНИ И ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ВЕЛИКОГО АЗЕРБАЙДЖАНСКОГО МЕЦЕНАТА И БЛАГОТВОРИТЕЛЯ ГАДЖИ ЗЕЙНАЛАБДИН ТАГИЕВА

1823	25 января в городе Баку в Ичеришехери родился Гаджи Зейналабдин Тагиев
1838	Работал каменщиком
1853	Совершил паломничество в Мекку
1873	Вкладывает пособие в нефтедобычу и начинает деятельность предпринимателя
1876	Г.З.Тагиев получает звание купца второй гильдии
1878	Первый нефтяной фонтан на скважинах Тагиева превращает его в самого богатого предпринимателя
1880	Тагиев является гордостью женской гимназии Марински в Баку
1882	Тагиев удостоивается звания купца первой гильдии
1883	Построен театр Тагиева
1883	Тагиев строит деревянный мост в Баку на улице Сахил
1884	На средства Тагиева, в Азербайджане а также на Кавказе открывается первая школа сельского хозяйства
1886	Известный миллионер открывает свой собственный дом Торговли «Г.З.Тагиев»
1888	Открывает среднюю техническую школу в Баку
1890	Начинает свою деятельность театр Тагиева
1890	Открывает медпункт Биби-Хейбат
1895	За 57 тысяч рублей Тагиев покупает типографию и газету под названием «Каспий» и отдает распоряжение Алимардан беку Агаеву сыгравшему большую роль в общественной и политической жизни Азербайджана.
1895	Начала свою деятельность, созданная Тагиевым школа садоводства в Мардакянах.
1896	Тагиев жениться на дочери Б.Араблинского Соне ханум
1896	Было выделено 25 тысяч рублей на постройку первой женской школы в Баку, и 125 тысяч на ее содержание.

1896	Было выделено средство на постройку в Петербурге здания «Благотворительное Общество Мусульман»
1896-1897	Были посланы деньги для школ открывшихся в Гяндже и Нахчивани
1896-1898	По проекту архитектора К.Скруневича в центре города был построен пассаж Тагиева
1897	Тагиев создает акционерное общество по обработке волокнистых материалов
1900	Создана ткацкая фабрика
1900	Почетный гражданин Баку Г.З.Тагиев становится кавалером Российского Ордена Святого Станислава (2-ой, 3-ей степени), награждается тремя золотыми медалями «За заслуги», Орденом Ирана «Ширихуршуд» и Золотой Звездой Бухары (2-ой степени)
1900	Издается книга Н.Нариманова « Биография Г.З.Тагиева»
1901	По инициативе и поддержки Тагиева, в Баку начинает свою деятельность школа Девочек.
1901	При помощи Тагиева начинает свою деятельность водопровод Баку Шоллар
1902	Оказывает помощь пострадавшим в Шамахе во время землетрясения
1903	По инициативе Тагиева владельцы кораблей создают синдикат под названием «Союз заправочных Шхун»
1903	На азербайджанском и персидский языках издается книга об Г.З.Тагиеве под названием « Биография Г.З.Тагиева богатого и щедрого»
1904	Состоялось открытие начальной школы Г.З.Тагиева в Ахмедлах
1904-1906	Издается книга об Г.З.Тагиева
1905	При помощи Тагиева в Баку начало свою деятельность первое на Кавказе Благотворительное общество Мусульман
1905-1906	Оказывает помощь пострадавшим в армяно- мусульманской резне
1905-1911	Тагиев совместно с М.Мухтаровым помогает деньгами и оружие Ирано-машрутинскому движению
1906	Посылает деньги в новую открывшуюся школу в Тбилиси
1906	Тагиев оказывает помощь культурно-просветительным обществам «Нашри-маариф» и «Ниджат

1907	На основании Высшего Указа Тагиев получает звание Действительного Статского Советника
1909	Строит хлопкоочистительный завод в Джавадском уезде
1910	По указу Сената поколение Г.З.Тагиева было удостоено звания дворянства
1910	Тагиев оказывает помощь обществу «Шафа»
1910	Была построена нестационарная дизельная мельница Г.З.Тагиева
1910	Тагиев отдает государству здание под тюрьму, построенное в Баку для мельницы
1911	Создается поселок им Г.З.Тагиева
1911	Создается общество мануфактуру Хазар
1912-1913	Оказывает помощь мусульманам в Турции подвергшихся издевательствам армянских бандитов
1913	Русский художник И.Бродский пишет портрет Г.З.Тагиева
1914	С целью оказания финансово помощи промышленным предприятия и оказания материальной поддержки местным владельцам, учреждается Бакинский Торговый Банк.
1916	Тагиев создает акционерное общество, рыбной промышленности
1917	При помощи Тагиева начинается деятельность водопровода Баку Шоллар
1920	После установления Советской власти в Азербайджане, все предприятия Тагиева были национализированы, семья Гаджи до конца жизни прожила в дачном доме в Мардакянах
1924	1 сентября в дачном доме в Мардакянах отец народа Гаджи Зейналабдин Тагиев навсегда закрыл глаза
1989	Ариф Мансуров ставит надгробный бюст Г.З.Тагиеву
1989	В поселке Мардакяны улица Водникова переименовывается в улицу Г.З.Тагиева и ставится памятная доска
1990	Именем Г.З.Тагиева назван Бакинский Финансово Кредитный Техникум
1990	В Мардакянах во дворце культуры им. Азизбекова проводится сессия посвященная жизни и деятельности Г.З.Тагиева
1991	В честь Г.З.Тагиева, названо Объединенное Швейно Текстильное производство, на территории объединения поставлен памятник

1992	Внучка Г.З.Тагиева Сафия ханум создает Благотворительный Фонд в честь своей матери Сары ханум
2005	В Азербайджанском историческом Музей создается домашний музей Г.З.Тагиева
2013	В Сумгаите в поселке Гаджи Зейналабдин Тагиева, прошла церемония открытия памятника выдающемуся меценату благотворителю.

ГАДЖИ ЗЕЙНАЛАБДИН ТАГИЕВ

О НЁМ

25.1. КНИГИ

229. Ибрагимов, М. Предпринимательская деятельность Г.З.Тагиева. – Баку : Азернешр, 1990. – 110 с.

230. Ибрагимов, М. Предпринимательская деятельность Г.З.Тагиева. – Баку : Азернешр, 1990. – С.110.

Рец.: Велиханлы О. Жизнь и деятельность Зейналабдина Тагиева Баку. – 1991. – 29 января.

25.2. В книгах

231. Нариманов, Н. Декрет Азревкома о национализации предприятий для обработки волокнистых веществ Г.З.Тагиева / Нариманов Н. Избранные произведения. В 3-х томах. Т.2. – Баку : Азернешр, 1989. – С.303-304.

232. Нариманов, Н. Довольно себя позорить : Отношения Н.Нариманова, об инциденте Тагиев – Бейбутов на страницах бакинских газет / Нариманов Н. Избранные произведения. В 3-х томах. Т.1. – Баку : Азернешр, 1988. – С.168-171.

233. Нариманов, Н. Долговое обязательство, данное Г.З.Тагиеву : Об обязательстве Н.Нариманова гражданину Г.З.Тагиеву в том что, он Гаджиев, выдает пособие Н.Нариманову на дальнейшее образование в высшем учебном заведении / Нариманов Н. Избранные произведения. В 3-х томах. Т.1.–Баку : Азернешр, 1988. – С.53-54.

234. Нариманов, Н. Корреспонденция из Баку : О строительстве большой фабрики Г.З.Тагиевым на Берегу моря / Нариманов Н. Избранные произведения. В 3-х томах. Т.1. – Баку : Азернешр, 1988. – С.45-46.

235. Нариманов, Н. Письмо Г.З.Тагиеву / Нариманов Н. Избранные произведения. В 3-х томах. Т.1. – Баку : Азернешр, 1988. – С.175-176.

236. Сулейманов, М. Развитие нефтяной промышленности : Об известном нефтяном магнате, о меценатской деятельности Гаджи Зейналабдин Тагиева. – Баку : Азернешр, 1990. – С.95-113.

25.3. В ГАЗЕТАХ И ЖУРНАЛАХ

237. Джаббаров, Ф. Почему Гаджи Зейналабдину Тагиеву не удалось предотвратить армяно-азербайджанскую резню 1905 года ? // Бакинский рабочий. – 2016. – 18 февраля. – С.6.

238. Алиева, Р. Все остается людям... : В память о великом азербайджанце нефте- бароне и мецената – Гаджи Зейналабдине Тагиева // Вышка. – 2013. – 6 сентября. – С.8.

239. Алиева, Р. Алибей Сафюрдлу : « У моей родины – большое будущее» : Мероприятие посвященное 90-летию создания Национального Музея Истории НАНА, который размещается в особняке принадлежавшим великому меценату Г.З.Тагиеву // Вышка. – 2010. – 3 декабря. – С.12.

240. Алиева, Р. Свет в окне : О внучке бакинского нефтепромышленника Гаджи Зейналабдина Тагиева, дочка Сары Тагиева Сафия ханум Тагиева // Вышка. – 2004. – 27 февраля. – С.12.

241. Мирзоева, П. Бакинская нефть и нефтяные магнаты Баку : Об известном азербайджанском магнате Г.З.Тагиева // Вышка. – 2001. – 9-15 августа. –С.4.

242. Алиева, Р. Зейналабдин Тагиев и Ахунд Абу-Тураб были друзьями. // Вышка. – 2002. – 17-23 мая. – С.10.

243. Промышленник. Меценат. Гражданин : Об известном меценате, миллионере Гаджи Зейналабдин Тагиеве // İqtisadiyyat. – 2001. – 20 sentyabr. – S.12.

244. Ибрагимова, Д. Гаджи Зейналабдин Тагиев : Прошрое, настоящее и будущее // Бакинский рабочий. – 1999. – 13 апреля.

245. Юсифзаде, Ф. Жил такой человек ! : О деятельности Зейналабдина Тагиева // Вышка. – 1995. – 19 августа. – С.6.

246. Гусейнгулиев, М. От Тагиев... к Тагиеву : История и современность фабрики Г.З.Тагиева // Бакинский рабочий. – 1993. – 3 февраля.

247. Кязимов, К. Г.З.Тагиев : Неизвестные страницы биографии : Бес. С сотрудников международного благотворительного общества «Гаджи Зейналабдин Тагиев» // Бакинский рабочий. – 1992. – 5 августа.

248. Ахундов, Ф. Женская школа Тагиева : О меценатской деятельности Гаджи Зейналабдин Тагиева // Вышка. – 1991. – 5 октября. – С.6-9.

249. Правда о нем пробила дорогу : На открытии мемориальной доски Г.З.Тагиева // Бакинский рабочий. – 1991. – 28 мая.

250. Руднева, Р. Меценат : Благотворительная деятельность Гаджи Зейналабдина Тагиева // Вышка. – 1990. – 16 декабря. – С.6.

KÖMƏKÇİ GÖSTƏRİCİLƏR

26.1. HACI ZEYNALBDİN TAĞIYEV HAQQINDA ƏSƏR YAZAN MÜƏLLİFLƏRİN ƏLİFBƏ
GÖSTƏRİCİSİ

Abbaslı, M. 63
 Ağayev, H. 166
 Ağayeva, D. 129
 Babayev, K. 142
 Babayeva, A. 83
 Babazadə, İ. 159
 Bağirov, Ə. 172
 Bayramqızı, Ə. 72
 Bayramoğlu, A. 30
 Bünyadov, Z. 141, 167
 Cabbarov, C. 133
 Cabbarov, F. 35
 Cavanşir. 53
 Cəfərov, F. 42
 Dadaşov, A. 7
 Dadaşova, S. 8
 Dünyaminqızı, Q. 46, 49
 Dünyaminqızı, Ə. 31
 Əbdülrəhmanlı, N. 158
 Əhmədov, C. 157
 Əhmədov, H. 10, 37
 Əhmədov, Q. 102, 106, 112
 Əhmədov, S. 9
 Əhmədov, T. 170
 Əli bəy, N. 84
 Əliyev, A. 59
 Əliyeva, İ. 124
 Əliyev, M. 168
 Əliyev, Ç. 146
 Əliyeva, T. 135
 Əlizadə, R. 147
 Əsədli, N. 143
 Əsgəroğlu, F. 165
 Faiq, S. 134
 Fərəcov, S. 32, 39, 51, 93
 Fəridə. 33
 Fərmanlı, V. 34
 Fərzəli, Ə. 168
 Fərzəliyev, Y. 38
 Gözəl, A. 103
 Gülər. 79
 Güzel, K. 61
 Hacızadə, N. 150
 Hüseynov, Ə. 12
 Hüseynova, D. 110, 164
 Hüseynzadə, R. 54, 76, 137
 Xiləli, A. 78
 İbrahimov, M. 13, 17, 119
 İlkin, Q. 14, 15, 130, 151, 152, 153, 171
 İradə. 52
 İsmayıl, M. 17
 İsmayıloğlu, A. 100, 122
 İsmayılova, N. 117
 Kərimov, İ. 126
 Kərimov, P. 172
 Qadir, Q. 115
 Qafarqızı, A. 136
 Qafaroğlu, S. 75
 Qocayeva, A. 97
 Quliyev, Ə. 86
 Quliyev, İ. 66

Quliyev, T. 140
 Laçınov, M. 98
 Mehdiyev, S. 175
 Məmmədli, Q. 163
 Məmmədova, G. 113
 Mərdanov, M. 86, 18
 Mirzəbəyli, İ. 154
 Misirova, A. 123
 Mövlayeva, K. 44
 Nərimanov, N. 19, 169, 173
 Nəsrəddinov, N. 55, 99
 Onullahi, S. 156
 Ömərov, V. 68
 Paşabəyli, R. 77
 Paşayeva, A. 36
 Rəhimli, İ. 43
 Rəhimov, Ə. 167
 Rəhimzadə, M. 41, 62, 64, 69, 70, 74, 88, 90, 95, 96, 114, 116
 Rövşanə. 111, 121,
 Rüstəmovə- Tohidi, S. 45
 Rzaquliyeva, Z. 161
 Rzalı, R. 50, 71, 120
 Sadıqlı F. 81
 Salamzadə, O. 139
 Seyidov, Y. 20
 Seyidzadə, D. 21
 Səfərov, İ. 104
 Səmədzadə, A. 149
 Səmədzadə, Z. 105, 127
 Sultanova, M. 89
 Süleymanov, M. 24, 125, 162
 Şahsevənli, Z. 87
 Şərifzadə, A. 144
 Şeyxzamanlı, N. 25
 Tağıyev, H. 131
 Tağıyeva, Ş. 155
 Teymurqızı, T. 47
 Vahid T. 67, 73

26.2 HACI ZEYNALABDİN TAĞIYEV HAQQINDA YAZILAN ƏSƏRLƏRİN ƏLİFBA GÖSTƏRİCİSİ

Axtarışlar davam edir 143
 Azərbaycan xalqı qarşısında böyük xidmətləri olan insan 38
 Azərbaycan xalqının tarixindən 174
 Azərbaycan iqtisadiyyatında milli kapitalın mövqeyi 21
 Azərbaycan maarifçiliyində cədidizmin rolu 37
 Azərbaycan mesenatları 149
 Azərbaycan mesənətlığının zirvəsi 105
 Azərbaycan 19 əsrin 30-cu illərində - 20 əsrin əvvəllərində 2
 Azərbaycanda ilk müsəlman-rus məktəbi 145
 Azərbaycanın böyük xeyriyyəçisi 116
 Azərbaycanlı maarifpərvər mesənət Zeynalabdin Tağıyev 85
 Allah sənə rəhmət eləsin, Hacı ! 141
 Bakı milyonçuları 14
 Bakı milyonçusu, maarifpərvər xeyriyyəçi Hacı Zeynalabdin Tağıyevin türk sultanına hədiyyəsi 76
 Bakı XIX əsrin axırı – XX əsrin əvvəllərində 8
 Bakıda ilk qız məktəbi 156
 Bakının məşhur neftxudası 113
 Bənnalıqdan –milyonçuluğa 165
 Bir daha ilk qız məktəbi haqqında 175
 Böyük Azərbaycan mesənəti və maarifçisi 86
 Böyük xeyriyyəçi 97, 106, 140
 Böyük xeyriyyəçi Hacı Zeynalabdin Tağızadə 25
 Böyük həyat 142
 Böyük qəlb və səxavət sahibi Hacı Zeynalabdin Tağıyev 112

Böyük mesenat haqqında yeni kitab-albom	81
Böyük milyonçu və xeyriyyəçi H. Z. Tağıyevə qarşı aparılan məhkəmə işi haqqında	148
Bu tarixdir	157
Bütün var-dövləti əlindən alınan Tağıyevin vəsiyyəti	48
Doğma oğlu ilə bacanaq olan azərbaycanlı milyonçu	56
Dövrünün müdrik ağsaqqalı	87
Dünya durduqca	150
Dünya, səndən kimlər keçdi... ..	161
El atası	17
“El atası” haqqında dəyərli kitab - “Allahın eşqiylə”	104
El məhəbbəti əbədidir	166
Əməlisaleh neftxudanının adı ilə	139
Əsrdən uzun yol	96
Füyuzatçılar	120
General qızı, milyonçu xanımı yoxsa, dilənçi ömrü	49
Görkəmli mesenat Zeynalabdin Tağıyevin təşəbbüsü və dəstəyi ilə müsəlman aləmində ilk dünyəvi qız məktəbi 110 il öncə Bakıda açıldı	71
Hacı yadımdadı	159
Hacı Zeynalabdin Tağıyev	9, 20, 23, 24, 26, 40, 50, 121, 128, 129, 151
Hacı Zeynalabdin Tağıyev Bakıda mart hadisələrinə dair teleqram göndərirmi?	45
H. Z. Tağıyev fenomeni	171
Hacı Zeynalabdin Tağıyev haqqında unikal kitab	82
Hacı Zeynalabdin Tağıyev haqqında yeni kitab	57, 58, 107, 108
H. Z. Tağıyev haqqında yeni kitabın təqdimat mərasimi	101
Hacı Zeynalabdin Tağıyev klubu yaradılır	60
Hacı Zeynalabdin Tağıyev məşhur xeyriyyəçi-maarifçidir	10
Hacı Zeynalabdin Tağıyev sağ olsaydı	144
H. Z. Tağıyev, M.T. Sidqi, H.Cavid	163
Hacı Zeynalabdin Tağıyev və azərbaycançılıq	68
Hacı Zeynalabdin Tağıyev və Şamaxı zəlzəlesi	154
Hacı Zeynalabdin Tağıyevə aid yeni materiallar aşkarlanıb	65
Hacı Zeynalabdin Tağıyevə xitab	43
Hacı Zeynalabdin Tağıyevi ermənilər Naxçıvandan qovub	131
Hacı Zeynalabdin Tağıyevin adına qara yaxanlara bir cavab	35
Hacı Zeynalabdin Tağıyevin anım günü	134
Hacı Zeynalabdin Tağıyevin büstü açıldı	59
Hacı Zeynalabdin Tağıyevin etirafları	111
Hacı Zeynalabdin Tağıyevin 50 illiyi, məişətə və cəmətə xidmətləri	19, 169, 170, 173
Hacı Zeynalabdin Tağıyevin əmval və əmlakının satılması şayiələrinə dair	118
H. Z. Tağıyevin xatirə muzeyi	83
H.Z.Tağıyevin xatirəsi adını daşıdığı qəsəbədə ehtiramla yad olunur	102
Hacı Zeynalabdin Tağıyevin xatirəsi yad edilib	33, 114, 132
Hacı Zeynalabdin Tağıyevin xatirəsini əbədləşdirmək haqqında Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin Qərarı	29
Hacı Zeynalabdin Tağıyevin mühakimə edilməsi	15
Hacı Zeynalabdin və Səttar xan hərəkatı	155
Hacı Zeynalabdinin “Sözlə çekilmiş portreti”	80
Hacı Zeynalabdinin türk sultanına hədiyyəsi	54, 137
Hacının ölməz ruhu	127
Hacının 101 otaqlı yadigarı	94
Hikmət, nüfuz, mərhəmət sahibi	13
“Hikmət, nüfuz, mərhəmət sahibi” kitabının təqdimatı keçirildi	75
Hökm	136
Xalqı üçün yaşamış və yaratmış insan	125
Xanımların xeyirxahı və sevimlisi	115
Xeyirxah əməliylə ölməzliyə ucalan insan	135
Xeyirxah ənənələr milli-mənəvi xəzinədir	103
Xeyirxahlıq simvolu	36
Xeyirxahlıq unudulmur	122
Xeyriyyə və maarif cəmiyyətləri Bakı. Unudulmaz illər və adamlar	152
Xeyriyyəçi Hacı Zeynalabdin Tağıyev və azərbaycançılıq	53
Xeyriyyəçiyə həsr edilmiş xatirə gecəsi keçirildi	133
İlk dünyəvi qız məktəbinin yaradılmasından 110 il ötür	72
“İkinci həyat”	79
İslam ənənələri ilə Avropa modernizminin vəhdəti	32
XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan mədəniyyəti	4
XX əsrin əvvəllərində Azərbaycanda təhsil	18
“Kaspi”nin yenidən dərc olunması tariximizə hörmətdir	44
Keçmişdən səhifələr	162
... Qırağına bax, bezini al	93

Maddi, mənəvi, milli milyonçumuz	63
Maarifçi xeyriyyə cəmiyyətləri	124
Mədəniyyət	5
Mədəni inkişafımızda mənəvi dəyərlərin yeri	91
Məhəbbət tarixçəsi	117
Milli sahibkarlığımızın banisi	69
“Millət atası” mədəniyyət və maarifimizin inkişafında əvəzsiz xidmətləri olan şəxsiyyət - H. Z.Tağıyev haqqında yeni kitab	109
“Millət atası”, yoxsa “istismarçı kapitalist” ?	31
Millət uğrunda ömrünü sərf edənləri millət unutmur	88
Milli məzmun, beynəlmiləl səciyyə	164
Milyonçu Hacı Zeynalabdin Tağıyevin maddi vəsaiti ilə Bakıda açılan qızlar məktəbinin fəaliyyəti haqqında	92
Milyonçular. Bakı. Unudulmaz illər və adamlar	153
Milyonların qəlbində yaşayan milyonçu	98
Neftin milyonçuya çevirdiyi şəxsiyyət	123
Nəriman Nərimanov sevgisi	46
N.Nərimanovun bir əsəri	172
Oliqarxiya milli elitadır mı ?	66
Onları Allah göndərmişdi	77
Onların arzuları	99
Onu rəhmətlə anırıq	27
Onun adı əbədi yaşayacaq	147
Ömrünü millət uğrunda fəda edən şəxs	61
Pozulmaz iz	130
Sənədli-publisist pyeslər	7
Sərvət və səxavət sahibi	41
Sərvət və səxavətlə məşhur cənab Hacı Zeynalabdin Tağıyevin tərcümeyi-əhvalı	22
Sözün dəyəri	74
Sözün dəyərinə dayaq duranlar	95
Su aydınlıqdır, tərəqqidir	39
Şəxsiyyət	16
Şərqin ilk mesenatı, böyük xeyriyyəçi Hacı Zeynalabdin Tağıyev haqqında	73
Şərqin ilk mesenatı	52
Tağıyev Hacı Zeynalabdin Məmmədağa oğlu (1823-1924)	1, 3, 6, 11, 12, 28
“Tağıyev məktəbi”	158
Tağıyevin xidmətlərindən nümunələr	167
Tağıyevin nəticəsi ulu babası barədə məlumatsız olub	84
Tağıyevin unudulmuş 110 yaşlı ibtidai məktəbi	55
Tarixdən ədəbiyyata	100
Tariximizi yaşadan 101 otaq	89
Tariximizin açılmamış səhifələri	110
Tariximizin əfsanəsi - Hacı Zeynalabdin Tağıyev	67
Tariximizin iki məşhur siması	30
Tariximizin əsrdən uzun yolu	70
Texnikuma H.Z.Tağıyevin adı verilmişdir	160
Təcrübəli müəllim kimi deməliyəm ki, dil-ədəbiyyat dərslərini də İKT-dən istifadəsiz təsəvvür edə bilmirəm	34
Unutmağa haqqımız yoxdur	168
Vaxtı ilə H. Z.Tağıyevin mülkü olmuş saray haqqında	94
Vətənə məhəbbət iman əsəridir	47
Yanar ürək sahibi	126
“Yaşayan ömür”	78
Yorulmaz maarif fədaisi	42
Zeynalabdin Tağıyev	146
Zəmanəsinin böyük mesenatı	90
Zəmanəsinin nadir şəxsiyyəti, böyük mesenat	62, 64
Ziyalı və milyonçunun əqidə birliyi	51

26.3. HACI ZEYNALABDİN TAĞIYEVİN ADINA TƏSİS EDİLMİŞ MÜKAFATLARIN ƏLİFBA GÖSTƏRİCİSİ

“Hacı Zeynalabdin Tağıyev adına Azərbaycan Milli Mükafat”ın statusu	183
Hacı Zeynalabdin Tağıyev adına Azərbaycan Milli Mükafatlar Komitəsinin qərarı	181
H. Z.Tağıyev adına Azərbaycan Milli Mükafatlarının Nizamnaməsi	179
Hacı Zeynalabdin Tağıyev adına Xeyriyyə Fondunun qərarı	185
H. Z.Tağıyev adına Medalın təsviri	178
H. Z.Tağıyev Fəxri Nişanının Nizamnaməsi	176
H. Z.Tağıyev Fəxri Nişanının təsviri	177
Hacı Zeynalabdin Tağıyev Fəxri Nişanının statusu	184
Namizədlərin Mükafata təqdimi qaydası	180
Təbrik edirik	182

26.4. HACI ZEYNALABDİN TAĞIYEVİN QIZI SARA XANIM HAQQINDA ƏSƏR YAZAN MÜƏLLİFLƏRİN ƏLİFBA GÖSTƏRİCİSİ

Axundov, F.	196
Ağayev, H.	201
Dilbazi, M.	186
Dünyaminqızı, Q.	189, 190
Əliyeva, T.	195
Fərəcullayev, F.	194
Həsənəliyev, N.	200
Həsənzadə, N.	188
İsmayıl, Y.	187
Knyaz, A.	199
Qurban, T.	202
Məmmədov, V.	193
Mirzəbəyli, İ.	197
Rəhimzadə, M.	192
Səfərov, M.	198

26.5. HACI ZEYNALABDİN TAĞIYEVİN QIZI SARA XANIM HAQQINDA YAZILAN ƏSƏRLƏRİN ƏLİFBA GÖSTƏRİCİSİ

Bağışla bizi, Sara xanım	196
Böyük xeyriyyəçinin bəxtsiz övladları	189
Əsrin yaşıdı ilə görüş	200
Hacının qızı	188
Xeyirxah milyonçunun qızı və onun acı taleyi barədə xatirə-oçerk	193
Milyonçunun yoxsul qızı	186
O, indi tək deyil	198
Ot kökü üstə bitər ...	194
Ömür keçdi, gün keçdi	199
Sağ olsun mənim nəcib xalqım !	201
Sara xanım dünyasını dəyişdi	197
Sara xanımla üç görüş	187
Sara Tağıyevanın anım tədbiri keçirilib	191
Səfiyyə xanım babası Hacı Zeynalabdinin yolunu davam etdirir	195
Səsimə hay verən var	202
Sovet adamlarından qorxan Sara xanım. Yaxud ata evinin soyuq pilləkənlərində üç-beş dəqiqə oturmaq üçün göz yaşları tökən milyonçu qızı	190
Təlatümlərdən keçən ömürlər	192

**26.6. SARA XANIM TAĞIYEVAYA HƏSR OLUNMUŞ ƏSƏRLƏRİN
MÜƏLLİF GÖSTƏRİCİSİ**

Gün 203

**26.7. SARA XANIM TAĞIYEVAYA HƏSR OLUNMUŞ ƏSƏRLƏRİN
ƏLİFBA GÖSTƏRİCİSİ**

Saranın köksü qan şamı 203

**26.8. HACI ZEYNALABDİN TAĞIYEV HAQQINDA ƏDƏBİYYAT VƏ İNCƏSƏNƏTDƏ
YAZAN MÜƏLLİFLƏRİN ƏLİFBA GÖSTƏRİCİSİ**

Bayram, T. 204
Cavid, H. 205
Dadaşov, A. 216
Əmirli, Ə. 217
Əliyev, Z. 208, 209, 228
Hacıyev, N. 227
Xanlarov, K. 222
Xəzri, N. 206
İnqilab. 224
Qılman, İ. 223
Quliyev, İ. 213
Qurban, T. 220, 225
Məlikov, Q. 211
Məmmədov, S. 229
Nəcəfov, M. 226
Nəsrəddinov, N. 207
Nəzirli, Ş. 218, 219
Paşayev, A. 209

**26.9. HACI ZEYNALBDİN TAĞIYEV HAQQINDA ƏDƏBİYYAT VƏ İNCƏSƏNƏTDƏ YAZILAN
ƏSƏRLƏRİN ƏLİFBA GÖSTƏRİCİSİ**

Azərbaycanda qadın təhsili və Azərbaycanın tərəqqipərvər qadınlarının maarifçilik fəaliyyəti
229
Bir portretin tarixi 208, 226, 228
Böyük maarifçinin draması 216
Dünya durduqca 227
“General Tağıyev” marşı 218, 219
Hacı Zeynalabdin çılcırağı 206
H.Z.Tağıyev 222, 223
Hacı Zeynalabdin Tağıyevə abidə 221
Hacı Zeynalabdin Tağıyevin abidəsi qarşısında 204
H.Z.Tağıyev və teatr 224
Hacı Zeynalabdin Tağıyevin yardımı münasibətilə 205
Hacı Zeynalabdin 225
Xatırlananlar 214
Xatirəsi könüllərdə yaşayır 212
Xeyirxahlıq simvolu 209

“İşıq” qəzeti Hacı Zeynalabdin Tağıyevin bir portreti haqqında	207
Qəsəbədə Hacı Zeynalabdin Tağıyevin büstü açılmışdır	211
Mesenat”ın obrazı rənglərin işığında	210
Məzarım başından kəsilsə ayaq	220
Oliqarxiya milli elitadır mı ?	213
Səhnəmizdə “Mesenat”	215

**XXVII. ВСПОМАГАТЕЛЬНЫЕ УКАЗАТЕЛИ
НА РУССКОМ ЯЗЫКЕ**

**27.1. АЛФАВИТНЫЙ УКАЗАТЕЛЬ АВТОРОВ ПРОИЗВЕДЕНИЙ
О ГАДЖИ ЗЕЙНАЛАБДИН ТАГИЕВА**

Алиева, Р. 238, 239, 240, 242
Ахундов, Ф. 248
Велиханлы О. 230
Гусейнгулиев, М. 246
Джаббаров, Ф. 237
Ибрагимов, М. 229, 230
Ибрагимова, Д. 244
Кязимов, К. 247
Мирзоева, П. 241
Нариманов, Н. 231, 232, 233, 234, 235
Руднева, Р. 250
Сулейманов, М. 236
Юсифзаде, Ф. 245

27.2. АЛФАВИТНЫЙ УКАЗАТЕЛЬ ПРОИЗВЕДЕНИЙ О ГАДЖИ ЗЕЙНАЛАБДИН ТАГИЕВА

Алибей Сафюрдлу 239
Бакинская нефть и нефтяные магнаты Баку 241
Все остается людям... 238
Г.З.Тагиева 244, 247
Декрет Азревкома о национализации предприятий для обработки волокнистых веществ
Г.З.Тагиева 231
Довольно себя позорить 232
Долговое обязательство, данное Г.З.Тагиеву 233
Женская школа Тагиева 248
Жизнь и деятельность Зейналабдина Тагиева 230
Жил такой человек ! 245
Зейналабдин Тагиев и Ахунд Абу-Тураб были друзьями 242
Корреспонденция из Баку 234
Меценат 250
От Тагиев.... к Тагиеву 246
Письмо Г.З.Тагиеву 235
Почему Гаджи Зейналабдину Тагиеву не удалось предотвратить армяно-азербайджанскую резню
1905 года ? 237
Правда о нем пробила дорогу 249
Предпринимательская деятельность Г.З.Тагиева 229, 230
Промышленник. Меценат. Гражданин 243
Развитие нефтяной промышленности 236
Свет в окне 240

KBT 91.9

Tərtibçilər: Nazxanım Cəfərova
Səfurə Nəcəfova

**Buraxılışa məsul və
redaktoru :** Yeganə Əhmədova

Redaktorlar: Pərvanə Qasımova
Nailə Əsgərova

“El atası” : bibliografik göstərici /tərt. ed. N.Cəfərova, S. Nəcəfova ;
buraxılışa məs. və red. Y. Əhmədova; red. P. Qasımova, N. Əsgərova.
Sumqayıt şəhər Mərkəzi kitabxanası. - Sumqayıt, 2016 - 62 s.

Azərbaycanın böyük mesenatı və xeyriyyəçisi Hacı Zeynalabdin Tağıyevin həyat və fəaliyyətini geniş oxucu kütləsinə çatdırmaq məqsədilə S.Vurğun adına Mərkəzi kitabxananın əməkdaşları “El atası” adlı bibliografik göstərici hazırlamışdır.

Azərbaycan və rus dillərində tərtib olunmuş göstəricidə H.Z.Tağıyevin həyatı və fəaliyyəti haqqında 1986-2016-cı illərdə dərc edilmiş məqalələr, həmçinin böyük nüfuz sahibinin aforizmləri, həyat və fəaliyyətinin əsas tarixləri, görkəmli şəxsiyyətlərin onun haqqında söylədiyi fikirlər öz əksini tapmışdır.